

NAŠE PLANINE

GLASILO PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA III.

1951

BROJ 2

Prof. Marta Holz:

Usred zime na Bjelašnici

(*Zimovanje zagrebačke omladine na Bjelašnici*)

»Pazarić — izlazi!« — i iz vlaka se stanu velikom brzinom iskravati naprtnjače, smučke, sanduci, lonci i, na kraju, grupa omladića i omladinki, članova pomorsko-brodarskog društva »Brodar« iz Zagreba, koji će 15 dana provesti u smučanju na Bjelašnici. Neposredan im je cilj i baza dom na Mrtvanjskim stanařima.

Dva druga, koji su s većim dijelom prtljage i hrane otputovali nekoliko dana ranije, vode nas u prihvatnu stanicu planinarskog društva »Romanija« iz Sarajeva, koje je međutim promijenilo ime u P. D. »Bjelašnica«. Ovdje nas čeka topli čaj i nakon kratkog odmora naša kolona kreće naprijed.

Težak je uspon, prilično je strmo, a snijega je sve više. Kolona se pomalo razvlači i nakon 4 sata napornog uspona stižemo u planinsko sklonište »Pod gradinom« gdje nas čeka topla sobica i veoma predusretljiv predstavnik planinarskog društva. I ovdje kratki odmor, a onda nakon dalnjih $\frac{3}{4}$ satâ stigosmo u planinarski dom na Mrtvanjskim stanařima. I ovdje nas čeka drug od planinarskog društva. Vrući čaj u toploj blagovaonici, nakon napornog uspona, u toj pomalo divljoj planini, dočarava nam sve privlačivosti planinarskog života. Dom je prekrasan i nije pretjerano tvrditi, da smo ostali zadivljeni razgledajući ga, kad smo se smještavali po spavaonicama blistavim od čistoće. Taj red i ta čistoća i — osobito — to drugarsko gostoprимstvo bosanskih planinara, sve to može da bude uzor i onima, koji ponekad i suviše rado svojataju planinarski primat.

Povijest ovoga i drugih domova na Bjelašnici nije nezanimljiva. Za vrijeme rata malobrojni planinski objekti u Bosni i Hercegovini bili su uništeni. Planinarenje u ovim prekrasnim i divljim planinama bilo je onemogućeno. Nakon rata, 1948. god., našli su se stari i mlađi planinari i uglavnom na inicijativu druga Drage Škramića, starog i iskusnog planinara, a pod okriljem P. D. »Romanija« iz Sarajeva počeli izgradnjom planinarskih domova. Početkom studenoga 1948. god. započeta je gradnja kuće »Pod gradinom« na Bjelašnici sa kapa-

citetom 25—30 ležaja. Radilo se neumorno, tako da je kuća bila otvorena već 12. prosinca iste godine. Služila je kao prenoćište za radne brigade planinara i kao ishodnica za sve dalje akcije planinarskog društva »Romanija«. 1949. bila je godina najvećih napora i najvećih uspjeha. Podijeljeni u radne brigade od 40—50 članova, u bezbroj uspona, svake nedjelje, vukli su sarajevski planinari na svojim leđima grede, klupe, dijelove prozora i t. d. Sve poslove oko izgradnje domova — a u izgradnji nalazila su se 4 doma — radili su sami planinari na dobrovoljnoj bazi uz pomoć od prosječno samo 10 plaćenih stručnih radnika-majstora. Rezultat tog rada su 4 proslave otvorenja: Dom na Javorniku 9. X. 1949. g. na visini od 1336 m; zatim dom »Hrastnički stan« 4. XI. 1949. na 1025 m; dom na »Mrtvanjskim stanařima« 4. XII. 1949. — 1585 m i uoči Nove godine 1950. dom »Na Sitniku« — 1735 m. Godina 1950. ne zaostaje za 1949. Otvara se dom na vrhu »Hranisave« 1967 m, a u izgradnji se nalazi veliki novi dom »Pod gradinom« 1360 m, na Vilincu (Čvrsnici) 1900 m i dom »Šarnica« pod »Hranisavom« 950 m.

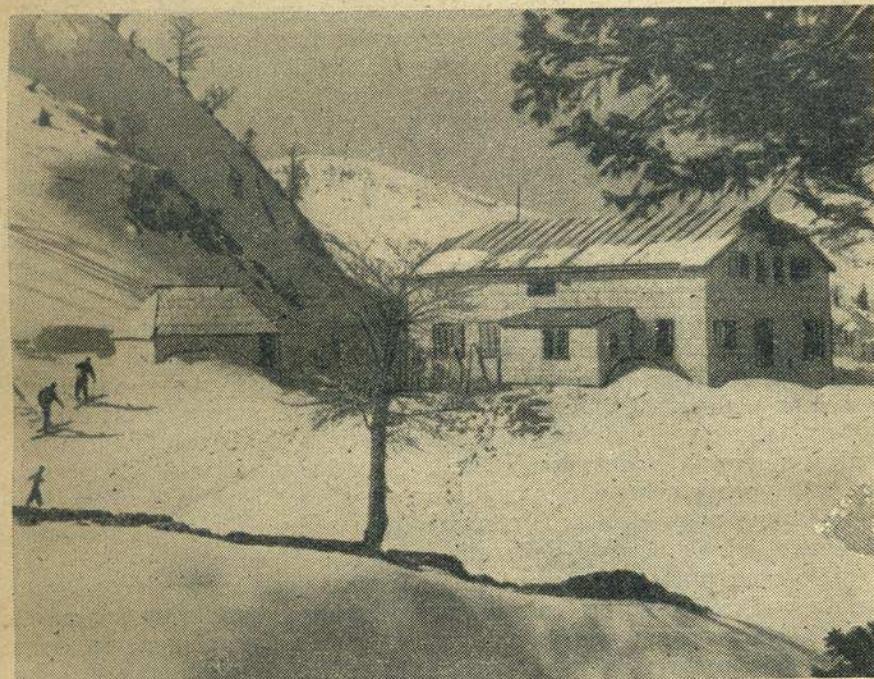
»Kako su mogući takvi uspjesi?« — pitamo drugove iz uprave P. D. »Bjelašnica«, koji su nas posjetili, a predsjednik Ibro Kapetanović odgovara: »Ima mnogo faktora koji su nam pomogli. Kao prvi i najvažniji treba da spomenem najozbiljniju podršku Narodne vlade BiH, uvrštavanje naših gradnja u plan prioritetnih investicija, a uz to obilna materijalna i moralna pomoć Glavnog odbora Saveza sindikata BiH i Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine«. A drugovi iz P. D. »Bjelašnice« dodaju: »Još nešto valja napomenuti što je mnogo pridonijelo našem uspjehu: to je saradnja starih i mlađih planinara, sloga i bratska ljubav, poštivanje starih s jedne strane, a s druge pravilno ocjenjivanje poleta, oduševljenja i snage naše omladine. Ali nismo sada tu stali, nastavlja drug Kapetanović, odmah u proljeće počet ćemo samostalnim opskrbljivanjem domova. Planinari iz cijele države moći će dobiti opskrbu u svim našim domovima uz najniže cijene, a isto tako nabavit ćemo i konje za prenos prtljage.«

Nije lako reći, tko ima najviše zasluga u svim tim akcijama, jer je u radovima učestvovalo mnogo planinara. Radilo se požrtvovno, koliko su god snage dopuštale, tako da svaki od njih ima prosječno 50 radnih uspona godišnje. Glavni inicijator, koji je kasnije stekao ogromno iskustvo oko izgradnje planinarskih domova, bio je drug Drago Škramić, kojemu su najviše pomogli drugovi Rober Benak, Anton Jušnić, Suljo Imamović, Rašo Radošević, Vlado Hrisafović, Dušan Ristić i mnogi drugi.

Sada još nekoliko riječi o samoj Bjelašnici. Na vrhu (2067 m) izgrađuje se ponovno opservatorij, koji je za vrijeme rata uništen. Taj opservatorij bit će najviši na Balkanskom poluotoku. Vrh Bjelašnice nalazi se na važnoj razmeđi sredozemne i kontinentalne klime. Nigdje nisu zabilježeni tako brzi južni vjetrovi kao na toj planini. U samoj zgradi opservatorija nalazit će se i nekoliko soba za planinare. Masiv Bjelašnice ima interesantnih predjela kao na pr. visovi Vlahinje, Medveda glava i Krvavac, sa kojeg se vide svi vrhovi planina Bosne, Hercegovine i Crne Gore. U koliko bi se

naše materijalne mogućnosti da se izgradi žičara do vrha Krvavca, bio bi to izvanredan smučarski spust u dužini od 3 km sa visinskom razlikom od 650 m.

Kao planinarski teren Bjelašnica dobiva svakim danom veći značaj jer sve većom industrijalizacijom i izgradnjom Bosne, u neposrednoj blizini Bjelašnice (Jablanica i t. d.), bit će i sve veći broj radnih ljudi, koji traže odmor i razonodu u području baš takvih planina.

Dom na »Mrđvanjskim stanařima«

»Nismo ni u snu mislili« kaže rukovodilac grupe drug Boro Damić, »da ćemo naići na tako divan i komforan dom, na prave krevete (s krevetnim), na ovu lijepu blagovaonicu i na takvo gostoprimstvo i drugarstvo sa strane drugova planinara iz Bosne. I pridružili bismo se onome, što je grupa zagrebačkih planinara iz P. D. »Velebit«, na prolazu prema Sitniku, zapisala u knjigu posjetilaca: »Zadivljeni smo prekrasnim prirodnim ljepotama i izvanredno uslužnim i gostoljubivim prijemom; ova će nam planinska tura ostati u dubokom i ugodnom sjećanju. Nastojat ćemo da što prije opet posjetimo divne bosanske planine i da na njih dovedemo što više naših planinara.«

Zimi u Martuljku

Iz Zagreba krenuli smo sa dosta nepovoljnim izgledima za vrijeme, jer je već nekoliko sedmica stalno padala kiša. Jedan vedriji dan ohrabrio nas je, te smo počeli vjerovati da će nastati lijepo vrijeme.

Kad smo izašli iz vlaka u Mojstrani i uputili se prema Peričniku, mjesec je obasjavao cijelu dolinu Vrata svojom hladnom svjetlošću, a tanki se pokrov pršića kristalno caklio na jelovim granama. Odlučili smo prespavati u kući kod Peričnika, jer smo u jutro nakanili krenuti na »Bivak II.« pod Otarima. Probudili smo se dosta rano zbog hladnoće, a opskrbnica se brzo pobrinula da nam skuha čaj. U toploj kuhinji razgibali smo promrznute udove, jer spavanje sa dva gunja u vjerojatno već mjesecima negrijanoj sobi, nije baš ugodno.

Jutro je naviještalo lijep dan, i mi smo se s mnogo nade uputili cestom do Turkove planine, gdje smo skrenuli uz potočić prema sipinama Splevte. Snijega je bivalo sve više i nakon malog slapa pod Splevtom došli smo na sipine potpuno pokrivene snijegom. Sunce se već foško diglo da je preko obronaka Cmira dopiralo do nas. Lijep je bio pogled na Triglav, koji je svojom istočnom stranom bio izložen suncu, tako da je stajao osvijetljen kao neki obelisk na čvrstom postolju sjeverne triglavске stijene. Ispred nas dizao se šiljat vrh Splevte prema azurno plavom nebnu. Dvojica od našeg društva, koji su bili prvi puta zimi u Alpama, bili su zadivljeni ljepotama, kojih si unaprijed nisu mogli dočarati.

Početak puta po snježaniku bio je vrlo ugodan, jer je zamrznuti snijeg veliko olakšanje kod prijeaza kamenih sipina, na kojima se čovjek ljeti veoma iscrpi. Na granici drveća morali smo se dulje zaustaviti i nasjeći nešto suhog grana za loženje na bivaku. To nam je oduzelo dosta vremena, tako da smo u nastavku uspona imali mokar snijeg. Sunce je već bilo veoma visoko, pa se topio snijeg, tako da smo počeli mjestimično propadati i do koljena, a to je još više zadržavalo uspon. Mogli smo očekivati i lavine, no podloga je izgleda bila još dovoljno zamrznuta i zbog toga nije se snijeg potpuno klizao. U blizini bivaka počeo je puhati lagani vjetar i hladio snježnu površinu. Ledena slojasta kora bila je poprimila od snažnih vjetrova oblik zamrznute vulkanske lave. Oko 11 sati ugledali smo bivak i ubrzali hod, kako se to pred ciljem obično žini. Otvorivši dva lokota i jednu wertheim-bravu, bilo smo ugodno iznenadeni uređajem bivaka. Opaža se velika urednost i briga za udobnost: ovdje se može naći počevši od kutije šibica, pribora za jelo, suđa, peći i svjetiljke, pa sve do lijepih planinarskih knjiga i usne harmonike. Čovjek bi u njem, uz dovoljne hrane i drva, mogao udobno provesti dulje vremena ne osjećajući pomanjkanje gradskog komfora.

Sam bivak nalazi se na jednom plato-u na 2145 m visine, pogodnom i dovoljno prostranom za skijanje, no uspon do bivaka sa ski-

Triglav (s puta u gore Martuljka). Snimak iz bivaka II.

Foto: Ivo Babić-Gjalski

jama bio bi veoma naporan radi strmog terena. Pogled je odavde zaista divan. Sa sjeverne strane je bivak amfiteatralno okružen stijenama Visokog Rokava, Oltara i Dovškog Križa, dok mu je s istočne strane Splevta. Prema jugu i jugozapadu pruža se Crir, Rjavina i cijela panorama sjeverne triglavске stijene sa samim vrhom. Nešto više desno je sasvim bliski Stenar i u daljini je Kanjavec.

Ivo je tu našao pravi raj za svoje fotografjsko oko, te se sav predao snimanju. Obilje kontrasta blještavih snježnih ploha i tamnih sjena obronaka Visokog Rokava, te crna dubina doline Vrata, davali su prilike za izvrsne snimke.

Iako smo kasno prispjeli na bivak, krenuli smo Ivo i ja na Oltar. Bilo je oko pol dva popodne. Poznavao sam grebenski put ljeti, te sam računao da ćemo za dva sata biti na vrhu. No moj je račun bio pogrešan. Ovaj puta imao sam se prilike uvjeriti, koliko su ljetni penjački usponi zimi otežani snijegom i ledom. Dereze nismo mogli

Uspon na Dovški Križ (iznad kuloara). U pozadini Splevta.

Foto: Saša Blažuk

upotrebiti zbog neprestanog izmjenjivanja kamene stijene i zaledenog snijega. Ivo je sa svojim gumenim vibram-donovima laganje prelazio kamene dijelove, dok sam se ja okovanim cipelama bolje probijao kroz zaledeni snijeg. Uspinjali smo se bez užeta. Uskoro sam počeo gubiti elastičnost prstiju radi hladnoće, jer je temperatura već pala ispod ništice. Zabavljeni stijenom, nismo ni opazili kako se sunce već sakrilo iza Visokog Rokava i neprimjetno se počeo spuštati mrak. Vjetar je još pojačao hladnoću. Sve te okolnosti prisilile su nas na povratak, koji mi je već unaprijed izgledao prilično težak. Silaziti se mora veoma oprezno, a to zadržavanje je još više ukočilo naše prste. Bili smo već na izlasku iz grebena na veliki plato, koji vodi pod sam vrh. Stoga je bilo teško odustati od daljnog uspona, no ispravno ocjenjivanje položaja mora biti uvijek glavna vrlina svakog alpiniste. Da smo nastavili prema vrhu, morali bi, kako se

kasnije pokazalo, noćiti nespremljeni za otvoreni bivak u snijegu. Odlučili smo se dakle na silazak. Ivo je bio u blizini jednog povoljnog zuba za osiguranje, dok sam se ja nalazio nekoliko metara više. Dobacio sam mu uže i obojica smo se navezali. Ja sam se počeo prvi spuštati. Oprezno sam ispitivao sigurnost svakog oprimka, jer se nisam mogao posve prepustiti sigurnosti osiguranja odozdo. Silazak je išao vanredno lagano. Stigavši do Ive nastavio sam prvi silaziti. Taj je silaz bio zapravo spuštanje užetom po jednom uskom žlijebu. Čulo se samo: »popusti«..., »zategni«..., »još 2 metra«. Ovaj po-

Na Dovškom Križu (2531 m). U pozadini Kamniške Alpe.

Foto: Ivo Babić-Gjalski

sljednji odgovor, koji je dolazio odozgo upozorio me, da si nađem zgodno osiguravalište. Bilo je to vrlo teško, jer je žlijeb bio dug i gladak. Pronašao sam nešto slično onom zubu na kojem je sjedio Ivo, no udaljenost je bila veća od 2 metra. Srećom se on malo prevario u ocjenjivanju duljine ostatka užeta, te je ono upravo doteklo do tog zuba. Sada je bio red na njemu, da prijeđe taj put no s mnogo lošijim osiguranjem odozdo. Kako je žlijeb bio dosta okomit, nije u njemu bilo snijega, te su mu vibrami mnogo olakšali silaz. Vrijeme je vrlo brzo odmicalo i mrok je već prodirao među stijene. Ivina je zadaća, priznajem, bila teža od moje i on se nije mogao posve osloniti na uže kao ja. Konačno je vrlo oprezno dopuzao do mene i odmah dalje nastavio silazak. Dalji je put bio laganiji i nije imao nekih naročitih teškoća. Izšavši iz grebena našli smo se opet u snežnom kuloaru. Do bivaka nam nije bilo daleko. Zahvatio nas je potpuni mrok, tako da smo morali slijediti naše tragove, koji su već od jakog vjetra bili djelomično zasuti snijegom.

Stigavši na bivak našli smo Gašu, koji se upravo probudio. Njemu je naime bilo slabo u želucu, te je morao ostati »kod kuće«.

U peći je ubrzo zapucketala smrekovina i davala bivaku ugodnu toplinu i domaći, intimni ugodaj. Vjetar je izvanrednom snagom udarao o lim kojim je bivak pokriven, te se činilo kao da pada kamenje. Najednom je bio bivak pun dima, jer je vjetar srušio dimnjak. Morali smo žrtvovati svu ugodnu toplinu i prozračiti, a onda smo pojačali loženje. Čaj nam je utažio žedu i ugrijao nas. Osjećali smo neizrecivo zadovoljstvo, koje čovjek ima nakon sretno završenog

Na Vršiću

Foto: Vl. Horvat

teškog zadatka. Žalili smo tek nešto za vrhom Oltara, no svijesni, da smo svladali najteži dio uspona, bili smo ponosni u sebi.

Samoća u toj visini, divljina vjetra, strmine stijena i spoznaja vlastitih snaga, davale su nam osjećaj neke više moralne kvalitete.

Vjetar u svom bjesnilu nije popustio svu noć. Spavanje je bilo veoma ugodno, pošto smo peć natrpali smrekovinom, a svaki je imao na sebi četiri deke. U tom pogledu ne može se ni jedna planinarska kuća usporediti s ugodnošću bivaka. Sunčane zrake kroz mali prozoričić probudile su nas iz ugodnog sna. Gledati izlazak sunca na toj visini u snježnoj pustoši rijedak je estetski užitak. Slaba jutarnja magla u dolini dočarava nam nepregledno more s mnogo otočića, koji su zapravo vrhovi Alpa.

Kratak doručak i kretanje na uspon. Cilj nam je bio Dovski Križ. Vjetar je još zadržao svoju jačinu i meo snijeg sa zaledenih površina. Svaki čas našli smo se u kojem spiralnom stupu pršića, kao u magli. Put na vrh Dovškog Križa po zaledenom snijegu relativno je lagan. Najprije se sa sedla iznad Splevte uđe u uski kuloar,

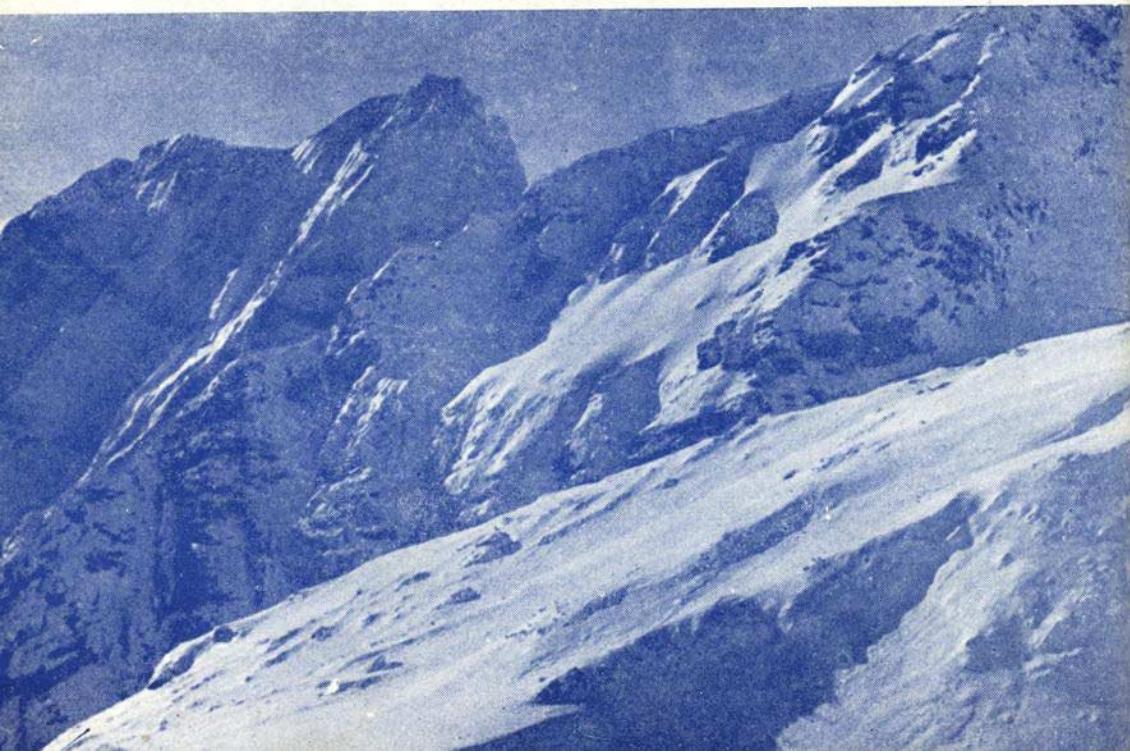

Gore u ledu

Foto: Ivo Babić-Gjalski

Motiv sa Bjelašnice

koji je vrlo okomit, no derezama se može lagano proći. Izašavši s kuloara dolazi se na veliku, ne toliko strmu snježnu kosinu. Po njoj vodi uspon prema grebenu, koji dopire do vrha. Radi zatrpanosti snijegom morali smo greben zaobići, a to je bilo vrlo potrebno, jer je bio sav pokriven snježnim strehama. Taj smo uspon prevalili za otprilike 2 i pol sata.

Panorama s vrha lijepa je na sve strane, no prema istoku nešto zatvorena zbog višeg vrha Strmatarice, koji prijeći pogled na istočnu stranu Martuljka prema Širokoj Peći i Kukovoj Špici. Sjeverna strana je potpuno otvorena prema Austriji i radi dobre jasnoće vidjela se množina vrhova »trihiljadarki«. Na zapadu nam upada u oči blještava Škrlatica, a ispod nje Visoki Rokav i Oltar, koji pokrivaju vrhove Ponce i Špika. Južna strana ista je kao s bivaka, samo se pogled malo proširio na Rjavinu i prema jugoistoku na Kamniške Alpe.

Slijedilo je, jasno, opet trošenje filma na veliko, jer Ivo u tom pogledu nije štedljiv čovjek.

Mislim, da ni u jednom dijelu naših Alpa ne će planinar i alpinista naći toliko ugodnih iznenadenja i mogućnosti za svoje alpinističko izživljavanje i estetsko uživanje, kao u Martuljkovoj skupini. Na relativno malenom prostoru zbijeno je mnogo vrhova, koji se dižu direktno iz samih dolina Vrata, Martuljka i Krnice, i stoga su oni naročito impozantni.

Na strmom usponu čovjek doživljava velike kontraste u klimatskim prilikama. Uz to pogled na mnoštvo okomitih udubina, žijebova i šiljatih stijena zapanjuje čovječe oko. Markiranih i klinčanih putova ima malo. To se namjerno izbjegava, kako bi se sačuvala prirodna divljinija toga dijela naših Alpa, koji je opravdano dobio ime našeg nacionalnog parka.

O povratku ne bi se moglo mnogo pisati, a da opet ne ponavljam sve ugodne uspomene i duševno osvježenje od užurbane, poslovne gradske psihoze. Svaki dan, proveden u toj prirodnjoj i lijepoj »divljini«, ostavlja u nama duboke tragove.

Kako se fotografски snimaju špilje

Ako želimo sačuvati neki zanimljivi detalj iz špilje, koju smo jednom posjetili, možemo to postići jedino fotografskim snimanjem. Izaberemo li stoga kao suputnika kroz naše špilje fotografsku kamjeru, slike će nam, kad ih budemo poslije gledali, oživjeti i dokumentirati sve one događaje koji su vezani s postankom tih slika. Osim toga sigurno će nam otkriti i mnoge nove pojedinosti koje možda nismo onog časa zapazili u samoj špilji, pa će nam one zbog toga biti veći izvor veselja.

Samo snimanje špilja ne bi bilo neko naročito umijeće koje treba dugo učiti, kad se ne bi morali boriti s poteškoćama koje nam predstavlja odabiranje prikladnog motiva u mraku i davanje pravilnog osvjetljenja. Snimanje podzemnog svijeta razlikuje se od fotografskog snimanja uopće, prvo po tome što ovdje sasvim nedostaje sunčana svjetlost, koja se u mračnom podzemlju zamjenjuje umjetnom svjetlošću. Zatim se predmeti koje imamo snimiti nalaze u podzemlju uglavnom pod specijalnim uvjetima pristupačnosti, daljine, vidljivosti, a najobičniji način da im se približimo pomoću teleobjektiva, ne može se ovdje upotrebiti zbog posebnih prilika.

Da bi se barem djelomično svladale poteškoće, pomaže nam prije svega odabiranje prikladnog fotografskog aparata, a zatim korištenje iskustava tudihi i naših vlastitih, koja smo stekli dugotrajnim radom. Kakav ćemo format aparata odabrati? Ogromna kamera nije prikladna jer se teško prenosi kroz ponekad vrlo uzane hodnike podzemlja. Ali ne smije ona biti ni odveć malena, jer se takvim aparatom u tami teško možemo orijentirati. Prema nekimajprikladniji je format 10×15 cm, snabdjeven s dva objektiva (dvostruki anastigmati), a ukoliko s takvima ne raspolažemo, dobar je i objektiv s normalnim vidnim kutom (po mogućnosti 1:6,3) i u svakom slučaju širokokutni objektiv 1:18, koji ima veliki vidni kut, a kratku žarišnu daljinu. Ovaj potonji upotrebljava se za snimanje velikih predmeta iz blizine, jer oni udaljuju predmete od našeg aparata. No time nije rečeno, da se i drugim aparatima ne bi mogle napraviti dobre snimke.

Špiljar-snimač treba da bude pripravan ne samo na puzanje i penjanje nego i na prelaženje preko podzemnog potoka ili na hladan tuš sa svoda špilje. O svemu tome treba da vodi računa prije nego krene na snimanje, kao i o mogućnosti kotrljanja kamenja za njim ili pada u kakvu jamu, pa prema tome treba zaštititi i svoj fotografski aparat kakvom prikladnom kutijom.

Sada ćemo dati kratke upute kojih se treba držati pri snimanju. Prije svega, u špilji se gotovo redovito snima tako da se prethodno osigura aparat na stabilan stativ. Na pitanje da li taj stalak treba da bude od drva ili kovine teško je odgovoriti jer i jedno i drugo ima svoju dobru ali i lošu stranu: drvo je u vlažnoj sredini izloženo bušenju, a kovina rđanju; a ipak jedno od toga moramo izabrati. Kako je teren u špiljama vrlo rijetko ravan, dobro nam dolazi između

Sl. 1. Cerovačka donja. Magnezij je zapaljeniza i ispred aparata s desne strane. Kod potonje vatre zapaža se prskanje magnezija zbog primjese kovine (aluminija).

Foto: Antun Markić

stalka i aparata nagibna glava ili grebenasti čvor, kojim se može aparat naravnati na bilo kakvom terenu.

Nakon što smo odabrali predmet koji ćemo snimiti (sigu, vodopad, jezerce) — a odabiremo dakako najljepše i najkarakterističnije objekte u šilji — usmjerimo aparat služeći se pri tome prenosivom lampom, jer pomoću nje možemo lijepo rasvijetliti granice slike. Obično pošaljemo jednog druga, da prođe s upaljenom lampom od jedne do druge strane objekta, a onda od početka podnožja pa do najvišeg vrha koji on može doseći. Na mutnom staklu ili tražilu kontroliramo granice, a to je osjetljiv i mučan posao. Ako nam čitav objekt ne stane u naše tražilo ili mutno staklo, a udaljiti se od njega više ne možemo, potrebno je dobiti širi vidni kut, koji se postiže zamjenom običnog objektiva za širokokutni. Moramo paziti i na to, da nam iza aparata ostane barem toliko mesta, da nam je omogućeno nesmetano kretanje i smještanje, te paljenje magnezija.

Kad smo sve to obavili, naravnamo daljinu predmeta. Ponekad želimo na slici istovremeno imati oštar i jasan glavni predmet i poje-

dinosti koje su bliže ili dalje od njega. U tom slučaju uzmemo t. zv. zlatnu sredinu ili naravnomo oštrinu prema onom detalju koji nam se čini važnijim.

Postavlja se sada pitanje s kakvim negativskim materijalom treba da radimo?

U knjizi talijanskog Touring Cluba »Duemila grotte« (od L. V. Bertarelli-a i E. Boegana, Milano 1926), koja inače može da posluži kao speleološki vodič uopće, u posebnom poglavlju Sergia Gradenigo (str. 123—128) u kojem su obrađena uputstva za fotografiranje špilja, preporučuje se ortohromatski materijal, t. j. filmovi i ploče, koji su osjetljivi na sve boje osim na crvenu. Međutim, mi se ne bi složili u cijelosti s takvim mišljenjem, nego bi savjetovali ortopanmaterijal, koji je na sve boje osjetljiv, pa i na crvenu, jer podzemni ambijenti nisu lišeni raznobojniosti, kao što se to obično misli, već imaju često tako različite, žive, kričave boje počam od bijele, žute pa čak i do crvene. Dakako, ako ne raspolažemo specijalnim negativskim materijalom, onda ne preostaje drugo nego upotrebiti onakav kakovoga imamo. Od našeg negativskog materijala traži se da bude antihaloničan t. j. da bude zaštićen od iradijacije (svjetlosnog kruga), jer u protivnom slučaju blještavo svjetlo magnezija udara o kristale i vlažne štijene te se zrake reflektiraju i ostaju na našoj ploči odnosno filmu.

Osvjetljenje je najosjetljiviji problem, koji se najteže nauči od čitave fotografске tehnike u podzemnom svijetu. Veoma je uobičajen način umjetnog rasvjetljivanja pomoću magnezijskog svjetla, koje se upotrebljava u raznim oblicima, a najobičniji je prašina. Ako ga upotrebljavamo u takovom obliku, potrebna nam je posebna prikladna naprava za paljenje, koju si lako i brzo možemo i sami napraviti.

Moć apsorpcije (gutanje zraka svjetlosti) može u špiljama vrlo varirati. Poradi toga ne možemo sa sigurnošću ustanoviti potrebnu količinu mješavine magnezija općenito za špilske objekte. Ona varira već prema tome da li se radi o manjoj ili većoj vlažnosti, o obliku sredine, boji stijena, nadalje o sastavu mješavine i slično. Stoga snimač jedino dugom praksom nauči od oka procijeniti kakvu količinu magnezija treba upotrebiti za stanoviti objekt. Dobra je, ali vrlo eksplozivna kada se radi o velikim količinama, mješavina magnezijevog praška i kalijevog klorata u omjeru: dva dijela magnezija na jedan dio kalijevog klorata. Mjesto kalijevog klorata može se upotrebiti i kalijev permanganat (hipermangan), $KMnO_4$, ali vrlo dobro usitnjen. Treba paziti na to da klorat bude dovoljno suh i nositi ga u špilju u dobro zatvorenoj posudi. Ako je klorat vlažan može doći do jake eksplozije. Ove dvije tvari pomiješaju se neposredno pred upotrebu. Dvorana veličine od 20—25 za 10—15 metara iziskuje barem 100 grama mješavine. Sto je dvorana koju snimamo veća, treba upotrebiti više praška. Paljenje praška vrši se 10—15 cm dugom vrpcem za paljenje.

Magnezijeva mješavina upotrebljavala se prije rata, a još se i danas nađe u nekim stranim državama, pakovana u malim omotima (kesicama), koje se mogu spretno objesiti o štap, a imaju pripre-

mljenju i dugu vrpcu od papira ili pamuka za paljenje. Uz te vrećice sa gotovom mješavinom u tri jačine (A, B, C) priložena je obično uputa za upotrebu s tablicom. Vrpcu za paljenje treba ne samo odmotati nego i izravnati da stoji vertikalno. Dok vrećica plane prođe nekoliko sekunda tako da se i sam snimatelj može postaviti uz objekt da bude snimljen. Detonacije su tu posve neznatne i ne stvaraju strah. Ako se kesica slučajno ne upali, ne smije ju se paliti šibicom, jer i neznatne opekljine izazvane magnezijom vrlo su bolne. Jedan bljesak može da stoji ne samo vida nego i života, jer bljeskavi prašak izgara uz vrlo visoku temperaturu i jaki plamen.

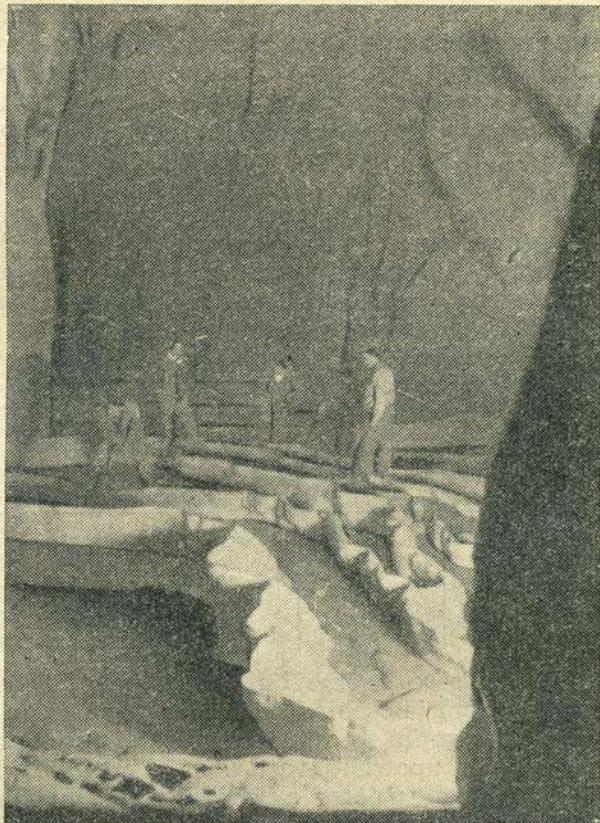
U nekim stranim državama izradivo se magnezij prije rata i u obliku »elektroblitza«, t. j. u maloj plitkoj okrugloj limenoj kutiji, koja se poput žaruljice ušaraši u džepnu bateriju i tako pali. I ono se izrađuje u tri jačine. Kod određivanja udaljenosti između svjetlosnog izvora i predmeta kojeg treba snimiti služi za elektroblitz slijedeće mjerilo (za negativski materijal osjetljivosti 19/10 Dina):

Zaslon:	3,5	4,5	6,3	9	12
Jačina I.	20	18	15	8	5 m
„ II.	30	25	20	15	10 m
„ III.	38	30	25	20	15 m

Magnezij ima svojstvo da razvija veoma jako bijelo aktinično svjetlo, no neugodna mu je osobina da kod paljenja ostavlja tragove dima. Zbog toga u manjim prostorijama, gdje ne postoje zračne struje, mnogo je bolje upotrebljavati t. zv. »vakublitz«, koji ima oblik električne žarulje, a pali se električnom strujom ili džepnom baterijom. Tu listići od aluminija izgaraju u zatvorenoj staklenoj sijalici pa nakon izgaranja ne ostavljaju nikakvih tragova. Najnovije kamere su često tako uređene, da se mogu spojiti s vakublitzom, koji se pali u času kvrcanja, što je fotoreporterima od velike koristi.

Navedemo li još uzgred, da postoje i magnezijске lampe američanskog porijekla, koje se inače rabe u kinematografiji, a koje daju silno jako svjetlo u trajanju od 5 i više minuta, pomoću kojih bi se slobodno mogle snimiti i najveće prostorije u našim špiljama, iscrpli bi time sva dosad poznata sredstva za snimanje mračnih prostorija podzemlja. No moramo navesti i to, da u našoj današnjoj praksi nismo u mogućnosti poslužiti se opisanim sredstvima, nego smo prisiljeni uz magnezij miješati tvari koje sasvim ne odgovaraju, pa nam dobivene mješavine nešto otežavaju rad zbog prskanja (v. sl. 1.).

Postavlja se sada pitanje gdje i kako da se postavi svjetlosni izvor. Svjetlo treba smjestiti i paliti iza fotografskog aparata i to postrance nešto malo iznad njega. Potrebna udaljenost od aparata je 1—2 metra. Na taj način sjena aparata ne će biti projicirana unutar okvira koji snimamo. Osim toga svjetlo koje bi palili nisko ostavilo bi nam donji dio slike u sjeni, tako da bi snimak bio napola osvijetljen, a napola taman.

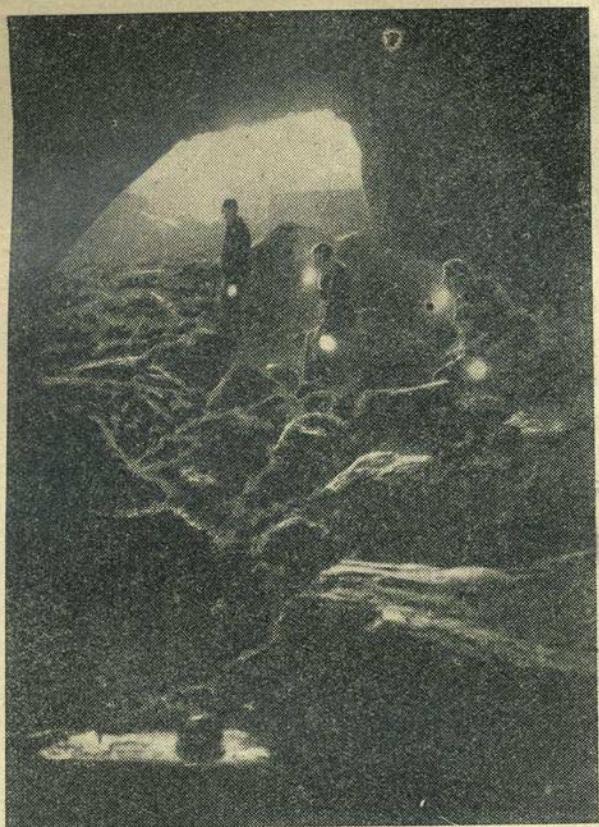

Sl. 2. »Kamenice« u Cerovačkoj donjoj.

Foto: Antun Markić

Ali jedno jedino svjetlo iza kamere nije uvijek dovoljno da obasja čitavu scenu, pogotovo ako se radi o velikoj dvorani ili o nekoliko međusobno povezanih dvorana ili hodnika. U tom slučaju bit će potrebno postaviti svjetla i ispred aparata. Tada se iskoriste postrane udubine, da se u njih smjeste svjetla manjih proporcija od onog glavnog koje je iza kamere. Ova sporedna svjetla trebaju, već prema prilikama, biti polovina ili četvrtina glavnoga po jačini. No treba paziti da njihov bljesak ne izviri iz udubina u kojima su prikrivena, jer bi zaslrijepila objektiv i pokvarila našu sliku.

A kako ćemo istovremeno zapaliti sva ta svjetla? Kad se radi o više magnezijskih smjesa sve vrpce za paljenje moraju biti jednakе duljine i sve istodobno pripaljene na zapovijed: »pali!« Evo zašto: radi stupa dima koji se kod nekih mješavina magnezija stvara uslijed sagorjevanja, i koji ne dopušta do se kroz izvjesno vrijeme po drugi put snimi neki predmet na udaljenosti od više desetaka metara od onog mesta na kojem smo upravo snimili, osim ako postoji zračne struje u šipilji, koje rastjeruju dim kroz najkraće vrijeme.

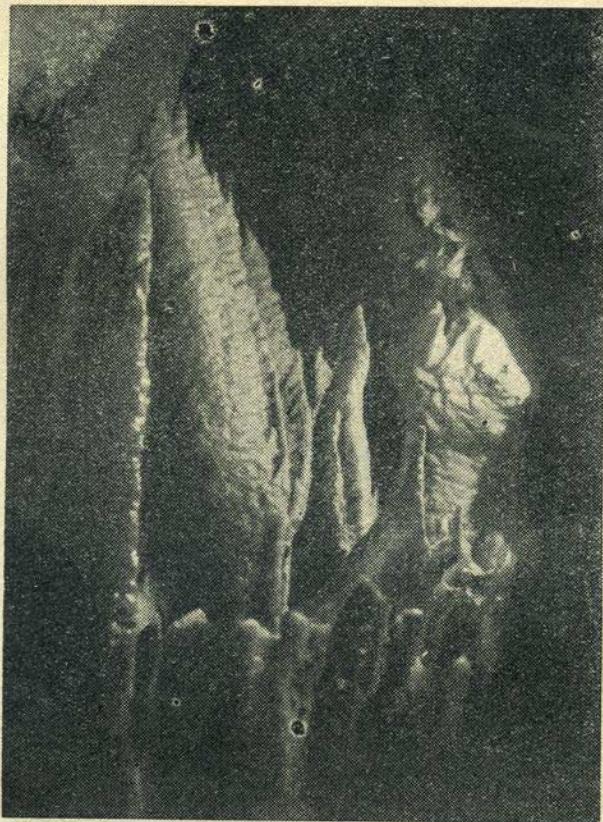

Sl. 3. Ulaz u Pčelinu kod Metka, snimljen samo uz danje svjetlo protiv svjetla.
Ovdje goruće lampe ne narušavaju sliku.

Foto: Antun Markić

Lampe se uklone ili pogase tek onda, kad je sve pripremljeno za snimanje i tada se možemo služiti baterijskom lampom čija je leća prekrivena po mogućnosti prozirnim crvenim papirom. Otvori se objektiv i pali magnezij. Dakako, prethodno upozorimo druga koji će biti snimljen na našoj slici, da glavu okrene u stranu tako da mu oči ne budu zaslijepljene od trenutnog svjetla i ne poprime onu sablesnu raskolačenost, koja se često vidi na slikama snimljenim pomoću magnezija, a koja ne djeluje nimalo estetski.

Uvijek je poželjno da neka osoba bude na našoj snimci, da bi nam poslužila za uspoređivanje veličine snimljenog predmeta (sl. 2.). Većina snimaka naših špilja koje su dosada objavljene, kao na pr. čitava serija slika Postojne, lišene su osoba, tako da ne možemo dobiti približnu sliku veličine onoga što slika prikazuje. No treba paziti, da nam dotična osoba ne pokrije glavni ili najinteresantniji dio slike, nego treba da se postavi negdje sa strane uz golo i jednolično mjesto.

Sl. 4. Detalj iz zagrebačke Veternice snimljen pomoću jedne karbitke. Eksponirano 4 minute uz otvor zaslona 9.

Foto: Antun Markić

Snimke izrađene pomoću blještavog svijetla uvijek su nešto tvrđe nego one snimljene kod raspršene danje svjetlosti, jer svjetlo potječe samo s jednog mjesta. Tu tvrdoću ćemo nešto oslabiti ako uzmemo razređeniji razvijač.

Više puta potrebno je da se snimi ulaz u špilju iz nutarnje strane prema vanjskoj, da bi se dobio oblik i veličina ulaza (sl. 3.) Međutim, budući da će se pomiješati danje svjetlo sa magnezijskim, u 99% slučajeva neće ni iskusan snimač uspjeti da ovom kombinacijom prirodnog i umjetnog svijetla ispravno snimi ulaz. Da bi se izbjegle poteškoće, snima se ulaz kod zalaza sunca, jer je jačina vanjskog svijetla tada u opadanju. Umjesto magnezijiske rasvjete upotrebite ćemo jednu ili dvije lampe (karbitke) koje ćemo postaviti iza fotografskog aparata i koje će nam osvijetliti unutrašnjost špilje, ali tako da će svjetlo biti izjednačeno s vanjskim. Eksponirat ćemo 5—6 minuta. Jedna ili više minuta zakašnjenja ne će nam pokvariti snimak. Ovakvim načinom snimljeni objekt daje nam lijepo sve detalje.

S obzirom na današnje teškoće kod nabave magnezija, dobro je za veću sigurnost usmjeriti po mogućnosti istovremeno dva fotografiska aparata na isti objekt, ali tako da svaki zahvaća drugi dio objekta, dakako ukoliko terenske prilike to dopuštaju. Osvjetljavanjem pomoću lampi možemo radi uštede magnezija snimati i pojedine detalje (sl. 4.).

Na kraju moramo spomenuti i jednu čestu poteškoću, na koju nailazimo na terenu redovito zimi, kad je u šipili toplice nego vani, pa se objektiv našeg aparata zamagli. U tom slučaju objektiv se obriše čistom ispranom krpicom nekoliko puta dok se ne prestane zamagljivati.

Ako se budemo držali ovih savjeta, slike šipila naše fototeke ili albuma bit će uspjele i dobre.

Vjekoslav Šantek:

Kako alpinisti vrše penjački uspon

Mnogi naši čitaoci nikako ne poznaju rad alpinista. Često misle da je to samo športska grana, i to jedna od najopasnijih, koja se odražava jedino u izvršavanju brojnih uspona u planinama. Međutim rad alpinista mnogo je zamašniji, jer osim tjelovježbe i visokogorskog smučanja, koji imaju u sebi sportske elemente, sadrži još i mnoge druge pozitivne i odgojne karakteristike. Alpinist pri svom djelovanju na terenu nailazi na razne poteškoće, koje mora rješavati brzo i odlučno. Tako se on izgrađuje da može samostalno djelovati u planini zimi i ljeti, orientirati se na terenu, logorovati, pružati prvu pomoć, prepenjati okomite kamene stijene i ledene bregove, svladati najteže zapreke i snaći se u svakoj situaciji. Osim toga, kod svog djelovanja bave se alpinisti i širenjem umjetničke fotografije, alpinističke literature i učestvuju u znanstvenom radu.

Zato ćemo prikazati ukratko rad alpinista, na koji način oni prolaze kroz stijene zimi i ljeti i kako se služe svojom tehničkom opremom koja se sastoji od penjačkog užeta, klinova, zamki, karabinera, cepina i dereza.

Penjačko uže načinjeno je obično od dugačke (talijanske) konoplje. Duljina mu je obično 30 do 40 m, debljina 12 do 14 mm, a težina 3 do 5 kg. Vrlo je jako kod istezanja, tako da može izdržati slobodan pad čovjeka od 70 kg na dužini 12 do 20 metara, već prema kvaliteti užeta. Danas se proizvode još bolja užeta (u Americi i Francuskoj) od »Nylon« materijala, koja su iste dužine, ali za polovinu lakša i imaju dvostruku izdržljivost, te veliki elasticitet.

Karabineri (alke) mogu biti raznih vrsta, oblika i od raznog materijala. Obično je karabiner ovalnog oblika, sa vrlo jakom čeličnom oprugom, koja omogućuje da se on ukopča u ušicu klinova, a da se potom može u nj ubaciti penjačko uže. Izrađuju se od prvoklasnog čelika, tako da su vrlo izdržljivi kod povlačenja i savijanja. Francuzi kao vodeća nacija u alpinizmu, danas već proizvode novu vrst karabinera od nekog laganih materijala, koji su pet puta lakši od čeličnih karabinera.

Klinovi se prave od vrlo dobrog kovanog željeza raznih oblika i za raznou upotrebu. Ima ih i većih i manjih, vodoravnih i okomitih, za suhu stijenu i za led, sa jednom ili dvije ušice i t. d.

Cepin je tehničko pomagalo za djelovanje na terenu zimi, a pomaže kod prelaženja preko strmih snježnika ili ledenjaka. Na jednom kraju ima lopaticu, a na drugom oštar šiljak. Često služi za kopanje stepenica u snijegu ili ledu, te za osiguravanje i izdržavanje pri padu ili klizanju niz strmu padinu. Izrađen je iz odlična čelika, te nasaden na drveni štap, koji je na kraju

okovan i snabdjeven šiljkom. Cepina ima raznih veličina, koji se odabiru prema veličini čovjeka, ili su pak mnogo kraći, a ti služe prilikom penjanja zimi u samoj stijeni.

Derez su specijalno sredstvo za hodanje preko snrznutoga snijega ili ledenjaka. Vežu se na razne načine remenjem na cipele, a obično imaju 8 do 10 zubi (specijalne 12), koji sprečavaju klizanje. Izrađene su iz specijalnog lijevanog željeza.

Penjačko kladivo je čekić, koji na jednoj strani ima oštar šiljak ili sjekiricu, a mora biti također izrađen iz odličnog čelika. Težina mu je obično 40 do 50 dkg. On služi za zabijanje klinova u pukotinu stijene, za razbijanje stijene i za stvaranje oprimaka, te katkada i za kopanje stepenica u ledu. Vezan je zamkom preko vrata i ramena.

Zamka ili omča je kratko tanje uže, a služi u stijeni za stvaranje umjetnog oprimka ili pomoćnih ljestvica sa jednom ili više stepenica. Ubacuje se u karabiner ili klin.

Sada ćemo opisati kako se upotrebljava taj tehnički materijal. Često mnogi misle da se alpinisti penju po užetu na mornarski način, da ga nabacuju na izbočine stijena, pa se onda po njemu penju.

No uže u najviše slučajeva služi kao moralna podrška penjaču prilikom slobodnog penjanja, da će ga zadržati u slučaju pada, jer je pomoću karabinera i klinova pričvršćeno uz stijenu. Tako uže daje veću sigurnost penjaču. Ponekad služi za spuštanje, a u iznimnim slučajevima i za penjanje po samom užetu. Na jednom ću primjeru prikazati kako to stvarno izgleda u stijeni.

Dvojica alpinista kane penjati kroz jednu stijenu. Svaki sveže jedan kraj užeta oko pasa ili prsiju, t. j. oni se »navežu«. Prvi penjač je obično tehnički bolji i iskusniji, te penje stalno kao prvi. U slučaju da su podjednaki, ono se stalno izmjenjuju u vodstvu. Prvi penjač uspinje se po stijeni dok mu uže slobodno visi u pasu. Za to vrijeme drugi ostaje na mjestu. Prvi penje po stijeni cca 25 m, dok ne izvuče cijelo uže za sobom, a onda se nekako učvrsti u samoj stijeni da osigura druga. Sto se drugi penjač više uspinje, prvi mu skraćuje uže, tako da bi u slučaju poskliznuća ili pada ostao visjeti na užetu. Uvijek penje samo jedan, a nikad obojica zajedno.

U koliko u stijeni nema zgodnog mjesta za smještaj i osiguranje, zabije se klin u pukotinu stijene, ubacuje u nj karabiner, a na užetu načini uzao, koji se ubaci u karabiner i pričvrsti se za stijenu. Često puta na eksponiranom mjestu gdje nema oprimaka, a stijena je suviše glatka i okomita, alpinist zabija klin, stavlja u nj karabiner, i provuče uže koje slobodno teče, te si tako stvara veću sigurnost kod penjanja, a pritom smanjuje eventualnu visinu pada. Klinom si često stvara oprimke za ruke i noge, a ubacivanjem zamke stepenice i male viseće ljestvice.

Klin mora biti čvrsto zabijen u pukotinu stijene, da se pri padu ne bi izvukao uslijed trzaja i težine tijela penjača. Veliko trenje klinom i kamena čvrsto drži klin u stijeni. Da li klin čvrsto stoji u stijeni ili ne, može se ustanoviti prilikom zabijanja. Klin daje od sebe svoj metalni zvuk, te pri svakom udarcu zvoni sve višim tonom. Što je ton viši, to klin čvršće stoji u stijeni. U koliko on pri udaranju mijenja zvuk ili mu zvuk opada, znači da se pukotina unutar stijene proširuje i da klin neće moći čvrsto držati. Stoga se ponovno izbjija i traži druga prikladnija pukotina.

Mnoge bez sumnje zanima kroz kakve se sve stijene penju alpinisti. Po sasvim okomitoj glatkoj stijeni prolaz je nemoguć. Može se prolaziti samo ondje gdje je stijena razvedena, razbijena, sa brojnim oprimcima za ruke i za noge ili samo za vrške prstiju ruku ili nogu.

Ovdje ne ćemo pisati o zimskim usponima po zaledenim stijenama.

U koliko je stijena suviše glatka t. j. slabo razvedena ili pak suviše okomita ili eksponirana (80 do 90 stupnjeva) nemoguće je težinu tijela duže vremena držati na tankim izbočinama, ili visjeti držeći se samo vršcima prstiju za male oprimke; tada se upotrebljavaju tehnička pomagala: klinovi, zamke i karabineri, da se stvari mogućnost prelaza. Uz pomoć tih tehničkih sredstava mogu se penjati stijene, koje su okomite ili eksponirane čak i sa nagibom od 100—110°, ali samo u slučaju, ako u stijeni ima dovoljno pukotina za zabijanje klinova.

Na što sve čovjek nailazi u stijeni prilikom penjanja pokušat ću opisati u najkraćim crtama. Imo stijena od raznih vrsti kamena kao krečnjaka, gra-

nita, dolomita; ima ih krušljivih i vrlo čvrstih. Najbolje su stijene dolomitskog sastava. Stijena je nekada vrlo razvedena, a ponekad glatka i isprana. U njoj nalazimo na žlijebove, kamine, okna, police, mala sedla, tornjiće, špilje i drugo. Stijena je obično nagiba 60 do 70°, a mjestimično i do 90°, na takozvanim prevjesnim mjestima, koja se prelaze samo uz pomoć tehničkog materijala i upotreboti više penjačke tehnike.

Penjači na vježbi.

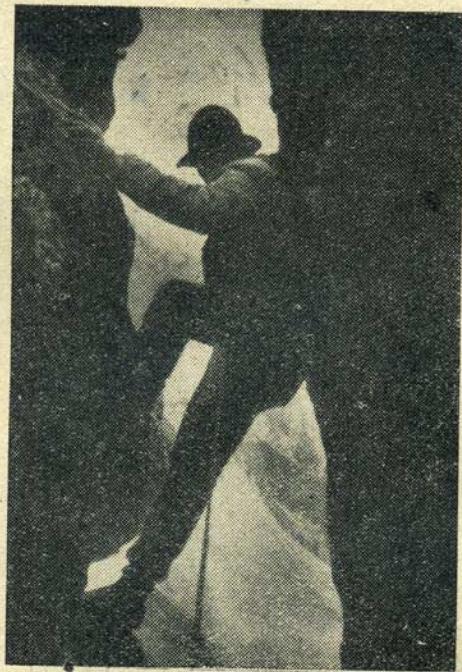
Foto: Vl. Horvat

Često penjač prelazi mjesta, koja su toliko eksponirana, da se direktno pod njima nalazi 200—500 pa i 700 metara čistog zraka. Tu ne smije biti ni govora o kakvoj vrtoglavici. Na ovakvim mjestima može izdržati samo zdrav, spremjan i odlučan čovjek, hladnokrvan, sa vjerom u sebe i svoje mogućnosti, te prepenjati takvo mjesto isto tako kao da se nalazi na dva metra udaljenosti od zemlje.

Vrlo je važna orientacija u stijeni. Čovjek može vrlo lako da zaluta, da dode u nezgodan položaj odakle ne može ni naprijed ni natrag. Tada dolazi do izražaja ono najvažnije: iskustvo i poznavanje penjačke tehnike, jer treba poduzeti spuštanje po užetu ne 20—50 metara već 200—500, sve do ulaza u stijenu. Ako čovjek polazi u stijenu, mora se znati u danom momentu i vratiti u slučaju potrebe (na pr. kod nemogućnosti prelaza ili nastupa nevremena). Tehnički uspon ne ovisi samo o tehničkom znanju pojedinca, već i o tome kako će se alpinist znati snaći u svakoj situaciji.

Često niz stijenu pada kamenje, koje postaje opasno po život. Toga se treba naročito čuvati. Ponekad nas može iznenaditi promjena vremenskih prilika, zateći oluja u stijeni, a ponekad smo prisiljeni i noćiti u stijeni, sjedeći čitavu noć na kakvoj uskoj polici ili visjeti na užetu. Čovjek mora biti spremjan na sve. Ponekad se može desiti nezgoda našem drugu, pa da se on ne može dalje penjati. Treba mu znati pomoći, izvesti ga iz stijene ili dozvati pomoć.

Tjelesna snaga ili kondicija često je jedna od odlučujućih faktora za izvršenje jednog penjačkog uspona. To dolazi naročito onda do izražaja, kada penjački uspon traje dulje vremena, na primjer kroz stijenu visoku 800 do

U kaminu.

Foto: D. Krotin

1000 metara, kada uspon traje 10 sati pa i više. Kondicija naročito dolazi do izražaja kod vrlo teških i eksponiranih stijena.

O svim ovim stvarima moglo bi se mnogo pisati. Zadatak je naših alpinista da o tome mnogo govore i pišu, kako bi se našim planinarima što bolje objasnio alpinizam. No isto to potrebno je i našim alpinističkim pripravnicima, i svima onima, koji se zanimaju za alpinizam. Ali nije dovoljno samo čitati, jer ipak mnoge stvari ostaju čovjeku nejasne, nego treba to vidjeti, osjetiti u prirodi, u stijeni, pa će se onda mnogo ispravnije gledati na alpinizam i njegovo djelovanje. Moramo naglasiti još jednom da alpinizam nije šport, da tu nema i ne smije biti takmičenja sa satom u ruci. Alpinisti ne moraju biti atletski razvijeni, jaki ljudi, jer tu radi više mozak nego ruke i noge, razumljivo uz dobru tjelesnu kondiciju. Potrebno je posjedovati osnovno znanje i sticati potrebna iskustva. Alpinizam nije zabava nego rad, a da je to sve tako, podite u planinu, bavite se alpinizmom, penjite kroz stijene, pa se uvjerite!

Borba za Matterhorn*

Prema djelima Guida Reya i Edwarda Whympera,
sastavila Alma Šikloši

Matterhorn se ubraja među najčudesnija brda svijeta, a nema mu prema u Alpama, gdje pobuduje udjeljenje sviju, koji su mu se približili. Vrh njegove oštreti, tako značajne piramide bio je dugo vremena neosvojen, pa je nakon mnogobrojnih, uzaludnih pokušaja, prevladavalo mišljenje da je uspon s bilo koje strane nemoguć. Još godine 1840. piše engleski geolog Forbes, da je Matterhorn »nesavladan i neosvojiv« (»unscaled and unscalable«). Zanimljiva je povijest dvaju posljednjih pokušaja uspona, poduzetih istodobno s talijanske i švajcarske strane, kada se borila za prvenstvo uspona domovinska ljubav Talijana sa željeznom voljom i neslomljivom ustrajnošću Engleza Edwarda Whympera. Pobjedu, ako i tragičnu, izvojio je Whymper dne 14. lipnja 1865. kada je prvi put ljudska noga stupila na vrh Matterhorna.

Zapadni dio Alpa proteže se u golemom luku u duljini od 430 km od previje Col d'Altare na Genovskom zatonu, do previje Splügen u Švajcarskoj. Ovaj se luk raspada na dva pojasa, unutarnji i vanjski. Unutarnji je izgrađen od prakamenja t. j. granita i gnajsa, a dijeli se na Ligurske, Primorske, Kotijske, Grajske, Savojske, Peninske i Leponske Alpe. Peninske Alpe nazvane su po rimskom hramu »Jupiter Peninus« na Velikom Bernhardu (Peninus je valjda izvedeno od keltske riječi pen t. j. brdo). One tvore prema istoku suvišli lanac golemyh vrhnaca, a to su u prvom redu gnajsna piramida Matterhorna (4505 m), Weisshorn (4509 m), te orijaš Monte Rosa (4639 m).

Monte Rosom i Matterhornom proteže se granica između Italije i Švajcarske. Najstariji naziv Matterhorna je Mons Silvius. Porijeklo toga imena nije jasno. Dolazi li od rimskog vojskovođe Cezara »Silviusa«, koji je po hipotezi starog švajcarskog historičara Josiisa Simlera identičan sa Servius Galbom, ili pak dolazi od latinske riječi silvae — šume, koje se protežu na podnožju brda. Ime Mons Silvius prelazi kasnije u Mons Servius ili Mont Cervin.

Još danas se s talijanske strane Matterhorn naziva Mont Cervin, ali i Becca, kako Matterhorn zovu u dolini Tournanche u Italiji. Ime Matterhorn dolazi od njemačke riječi »Matt« ili »Matter« (planinske livade — suvati — Matten); tako oko godine 1500. Simpler u svojem djelu: »Vallesiae Descriptio« nazivlje jedno selo Wallisu sjeverno od Matterhorna. Od Matt nastaje kasnije Zumatt ili Zer-matt, što znači zapravo »an den Matten — na livadama«.

Waližani pak upotrebljavaju još g. 1860. mjesto Zer-matt staro ime Praborgne ili Pré borné t. j. »brdima opkoljene livade«. Isprva su imenom Mons Silvius ili Mont Cervin na talijanskoj strani, a imenom Matter na švajcarskoj strani označivali prijelaz istočno od velikog brda, koji vodi iz doline Wallisa u dolinu Aosta. Samo brdo međutim ostaje dugo bez imena, nepoznato, tajnovito sjedište demona. G. 1789. dolazi do podnožja Matterhorna ženevski filozof i geolog De Saussure; smjeli osvajač Mont Blanca uzalud se trudi da ustanovi visinu vrha. U svom djelu »Voyages dans les Alpes« kaže za Matterhorn: »Njegove sunovratne stijene zabranjuju uspon s bilo koje strane«.

Narode se priče obično temelje na istinitim događajima, koji su se ljudima usjekli u pamet, ili su uzrokovane izvanrednim prirodnim pojavama. Tako je priča o divu Gargantua zapravo geološka istina. Gargantua je htio prekoracići brda, kojima je opkoljena dolina Tournanche, te kod toga pokušaja udario glavom o zid i srušio ga, stvorivši tako duboku provaliju, koja dijeli Matterhorn od Dents d'Herens-a.

Gargantua je ona sila, koja trošenjem otkida tisućljećima komad po komad ogromnog brda, dok se nije oblikovala divna piramida Matterhorna. Njegovo podnožje sačinjavaju slojevi dviju različitih vrsta stijena. Izmje-

* Ovaj članak donosimo povodom 85-godišnjice osvajanja vrha Matterhorna.

njuju se slojevi kristalinskog, vapnenasto-tinjčevog škriljevca (Kalkglimmerschiefer) sa t. zv. zelenim kamenjem. Talijanski geolog Gastaldi ga nazivlje »Zona delle pietre verdi«, koja se sastoji u glavnom od serpentina, gabbra, te kloritnog i milovkinog škriljevca. Piramida Matterhorna izgrađena je od dviju vrsta gnajsa, različitih po strukturi. Slojevi gnajsa lističave strukture t. zv. »arollagnajsa« izmjenjuje se sa slojevima gnajsa zrnaste strukture, poznatog pod imenom »arkezin« ili »arkezinski granit«. Crvenkastu pak kapu samog vrha Matterhorna tvori finozrnatni gnajsa izmiješan tinjčevim škriljevcem.

Velebnost i gordost Matterhorna uzrokovana je upravo time, što su se ogromne, teško pristupačne gnajsne klisure gotovo vertikalno prebacile tektonskim utjecajem na slojeve vapnenasto-tinjčevog škriljevca, koji se mnogo brže troši od gnajsa, pa je tako i nastala ona duboka provalija na njegovu podnožju. Osebujuće i smjele linije same piramide, temelje se na tome, što su slojevi gnajsa kod prebacivanja dobili pukotine u kojima voda u obliku leda lomi komad po komad brda, koji se kao kameni usovi ili lavine ruše danome u dolinu. Stariji geolozi, napose Giordano, koji je 1865. g. organizirao uspon na Matterhorn s talijanske strane u nadi da će preteći Whympera, ispituje g. 1868. geologiju Matterhorna, te zaključuje da se slojevi redaju kronološki. Po Giordanu bili bi dakle gornji slojevi mlađi od donjih. Švajcarski geolog Gerlach nasuprot ustanovljuje, da slojevi gnajsa pripadaju starijoj geološkoj dobi nego slojevi podloga, na koju su se prebacili uslijed golemog tlaka.

Jednostavnu hipotezu Gerlacha o prebacivanju slojeva proširili su kasnije moderni geolozi. Valja da spomenemo samo radnju Dr. Romana Lucerne: »Die Entwicklungsgeschichte des Matterhorns«, štampanu u časopisu »Peterman's Mitteilungen« 1936. god. Matterhorn je ostatak mnogo većeg gorskog masiva iz stare geološke dobe naše zemlje, možda iz dobe triasa. Izgraduju ga dva nabora, koji leže prema sjeveru, a rastavljeni su u sredini udubinom koja je prema jugu otvorena, tako da dijeli brdo na tri dijela. Podnožje i vrh tvore stijene vapnenasto-tinjčeva škriljevca, a sredinu koso nagnuti slojevi gnajsa, kako je već ustanovio Giordano. Mehaničkim djelovanjem vode u tekućem i krutom stanju, t. j. erozijom, oblikovan je sadašnji oblik Matterhorna. Po dr. Lucernu osobito je značajno za morfologiju brda djelovanje ledenjačkih lukova (Firnbögen). Ledenjački luk potkopava brdo sa strane poput žlice (Seitenlöffel) ili opet kao golemim ticalima pruživši se odozdo prema gore cijepa stijene i stvara tako žlijebove (couloir). Na ovaj je način nastao na Matterhornu zloglasni »lijevak smrti«, a na zapadnoj glasoviti »Penhall couloir«. Četiri ledenjačka luka podrovali su za čudo pravilnu četverostranu piramidu Matterhorna, sačinjavajući glasovite grebene: jugoistočno greben Furggen, sjeverozapadno Zmutt, sjeveroistočno švajcarski greben i jugozapadno Tyndallov greben.

Glava Matterhorna rezultira u dva vrha u smjeru zapad—istok. Talijanski vrh na zapadu je za 1 metar niži od švajcarskog vrha na istoku, koji mjeri 4.505 m.

Prema sjeveru je okrenuta uska strana Matterhorna, te nam se pričinjava iz Zermatta neizrecivo strmom. Zapadna i istočna strana su prostorno gotovo jednake. Zapadna strana nasuprot Zmutt-ledenjaka je od podnožja do vrha glatka okomita stijena; ali i na istočnoj strani je uspon veoma otešan zbog sunovratnog Furggen-grebena. Južna strana Matterhorna je široka, sa karakterističnim dubokim provalijama i golemlim tornjevima. Ova se strana čini najprikladnjom za uspon i zaista su prvi pokušaji izvedeni na jugozapadnoj strani. Domaći ljudi iz sela Breuila i Giomeina u dolini Tournanche, među kojima je bio najodvažniji Jean Antoine Carrel, izveli su prve pokušaje uspona 1857. i 1858. Postigli su visinu od 3.477 metara došavši do mjesta poznatog u alpskoj literaturi pod imenom »Tête du Lion« i nisu imali odvažnosti da nastave put, a kameni usovi potjeraše ih natrag. Po selima se govorilo: »Ludak je svaki koji želi na Beccu — »Le Cervin ne sera bon que pour messieurs les Anglais! (Le Cervin je samo za Engleze).

Zaista, doskora dodoše Englezi. Alpinisti Kennedy i Hawkins pokušaše uspon 1858. i 1859. godine; 1860. dolazi u Breuil glasoviti engleski fizičar Tyndall, koji se popeo nešto više od Carrella i njegovih drugova do mjesta

poznatog pod imenom »La Cheminée« (dimnjak).^{*} Iste godine dolazi u dolinu Tournanche Edward Whymper i već na prvi pogled probudi se u njemu želja da osvoji Matterhorn. Mlad, poletan, na početku svojeg alpinističkog djelovanja hvata se u koštač s neumoljivom ledenu piramidom Matterhorna. Borba je žestoka i dugotrajna. Sedam puta jurišao je Whymper bezuspješno, tek osmoga je puta pobijedio. U Breuilu se upoznaje sa Jeanom Antoinom Carrelom. Nisu se složili, jer se je već kod prvog susreta očitovala tvrdokorna nepopustljivost obojice. Kasnije postadoše čas prijatelji, čas takmaci, dapače i neprijatelji, da se onda nakon pobjede konačno izmire. 28. VIII. 1861. piše Whymper u svom klasičnom djelu »The Ascent of the Matterhorn«: »Dodatah sa svojim vodičem iz Chatillonu a Breuil, da po prvi put pokušam uspon. Trebao sam još jednoga vodiča, međutim svi od reda nisu imali odvažnosti... vrh je neosvojiv, uspon je nemoguć... govorili su svi osim jednoga, a to bijaše već spomenuti Carrel. On je bio jedini, koji je bio uvjeren, da je uspon na Matterhorn moguć«. Whymper pode sam u pratnji stranog vodiča. Na putu sretoše Carrella sa jednim drugom, i upitaše hoće li s njime. »Nipošto, glasio je odgovor, idemo na brdo na svoju ruku«. To je bio početak onih klasičnih Carrellovičih iznenadenja, na koja se je Whymper morao priviknuti.

Carrel i njegov drug pretekoše ovog puta Whympera, dospjevši u visinu od preko 4.000 m. Whymper je nočio na Col du Lionu, no ne pod šatorom, već na njemu, kako humoristički primjećuje, jer je vjetar pokazao namjeru, da ga otpuhne na vrh Dén-Blancha. Slijedećeg dana stigoše do »Cheminée-a« (dimnjaka), u kojega se je Whymper popeo, no kako ga vodič ne htjede dalje pratiti, morao se vratiti. Slijedeće godine izveo je Whymper pet uzaludnih pokušaja (dva puta mu bijaše vodičem Carrel, kojega je zadivila ustrajnost Engleza. Oba puta ih loš vrijeme prisili na povratak. Jedan od ovih pokušaja izvršio je Whymper sam samcat, bez vodiča i druga. Nočio je u šatoru kod »dimnjaka« u visini od 3.800 m. Sjedeći na pragu šatora promatrao je velebna brda kod zalaza sunca. »Veličanstvena je noć u ledenoj tišini, kad mjesec je svjetlo obasjava brda. Svijet je mrtav, a ja sam njegov jedini stanovnik«, kaže on na jednome mjestu svoje knjige.

Slijedećeg jutra popeo se do podnožja »Velikog tornja« u visini od 4.000 m, međutim se ipak morao vratiti, jer je daljnje penjanje bez vodiča bilo nemoguće. Na povratku je skoro zaglavio. U njegovoj već spomenutoj knjizi nalazi se crtež: čovjek kako leti po zraku prema strašnoj provaliji. Sudeći po ovoj slici, morale bi se tome čovjeku sve kosti razletjeti. Whymper je međutim ostao živ, zadobivši tek nekoliko rana na glavi i već za osam dana spremjan je na novi juriš. Prati ga mali grbavi seljak Luc Meynet, koji svladan od velebnog vidika na Col du Lionu kleknuvši reče: »O divnih li bregova«. Kod ovog petog pokušaja popeli su se nešto preko 4.000 m, no stijene postadoše tako sunovratne, da su poput razapetih orlova visjeli nad provalijama i svaki je daljnji uspon bio nemoguć. Iste godine postigao je Tyndall u pratnji vodiča Carrella i Bennena visinu od 4.245 m; ovo je mjesto dobilo ime Pic Tyndall.

1863. g. piše glavni urednik londonskih »Alpine Journals« George: »Svi su vrhunci Alpa osvojeni, a ostao je samo Matterhorn, koji će valjda i ostati za uvijek neosvojen!« Ove su riječi imale služiti kao podstrek engleskim alpinistima, no za Whympera nije trebalo podstrek. U srpnju 1863. god. plovilj na preko Kanala noseći sa sobom dvoje dugačke ljestve i mnoga užeta. Vrlo šaljivo opisuje Whymper svoj susret sa talijanskim carinicima, koji su mislili da je pelivan-umjetnik na užetu, koji će se producirati na sajmu u Torinu.

* Da bi se čitatelji mogli bolje orijentirati navesti ćemo imena, kako se redaju na jugozapadnoj strani Matterhorna (imena potječu djelomice od Whympera a djelomice od Carrela): Le Col du Lion (3577 m), La Cheminée — La Tente (3800 m) — na ovome je mjestu Whymper po drugi put razapeo šator. — La grande Tour (3890 m) — ovdje je Whymper po treći put razapeo svoj šator. — Corde Tyndall (4080 m) 30 m okomita stijena, gdje je Tyndall kao prvi pričvrstio uže. La Crete du loq — greben, koji spaja vrh Velikog tornja s grebenom (L'Epanle) La Cravatte (4122 m) — L'Epanle ili Pic Tyndall (4245 m) — L'Eujombée, duboka usjeklina, koja dijeli greben od vrha i L'Échelle Jordan — ljestve od užeta ispod vrha, koje je engleski alpinista Leighton Jordan dao pričvrstiti na svoj trošak.

Iste godine dolazi u Italiji do »zavjere« kako Švajcarac Studer naziva pokret talijanskih alpinista. Monviso u Kotijskim Alpama, posve talijansko brdo, svaldali su Englezzi; ostao je neosvojen jedino Matterhorn. Njegovo osvajanje trebalo je biti Talijanima kao neki nacionalni »revanche«. Političari, učenjaci i alpinisti u prvom redu Sella, Gastaldi i Giordano zavjeriše se, da će podići talijanski alpinizam, a mladome geologu Giordanu povjeriše ispitivanje terena oko Matterhorna. Medutim je i Whymper prispiuo u Breuil sa svojim ljestvama, koje mu uostalom nisu bile od velike koristi. Iz sela Giomeina visokog 2.000 m krenuo je Whymper u pratinji Carrela i grbavca Luc Meyneta na svoj šesti pokušaj. Na podnožju Velikog tornja uhvati ih strašna oluja. U šatoru na eksponiranom mjestu proboravili su takvu noć, da su mislili, da im je kucnuo zadnji čas. Za čudo ostadoše živi, a Matterhorn im se u bijesku munja pokazao još strašnjim i nepristupačnjim nego ikada. U jutro ih sružna vijavica potjera natrag. Kad je Whymper gostioničaru Favre-u pričao o nevremenu, začudi se ovaj rekavši: »...pa kod nas bijaše najljepše vrijeme, a na Matterhornu se video tek mali oblak.«

Većim dijelom bilo je loše vrijeme uzrokovan neuspjeha. Zašto je baš južna strana Matterhorna podvrgnuta toliko naglim vremenskim promjenama? Matterhorn, kao oštra osamljena klisura, upija osobito na jugu topinske zrake, pa se stoga na južnoj strani brda nalazi topli sloj zraka. Približi li se tome sloju hladna struja, zgusnu se pare toploga sloja, nastaju oblaci i nagla vremenska promjena, dok na ostalim brdima vlada najljepše vrijeme.

Nekoliko dana kasnije krene Whymper put Londona. Nalikuje na igrača, koji neprestano gubi, no neumorno započinje novu igru u nadi da će ipak jednom pobijediti. Slijedeće 1864. godine ne posjeće Whymper Matterhorn, nego planinari po Dauphine-i i Savojskim Alpama; no zato ne miruju Talijani. Giordano u Breuilu pregovara s najboljim vodičima, napose s Carrelom, ispituje teren. Ma da je kasnije Giordano u jednom pismu istakao, da je talijanski uspon na Matterhorn imao posve znanstveni karakter, ipak nije mogao zatajiti, da bi Talijani bili i te kako rado pretekli Engleze.

Godine 1865. odigrava se posljednji čin u borbi za Matterhorn. Whymper odustaje od pokušaja uspona s talijanske strane i kani poduzeti uspon sa istoka ili sjevera. Primjetio je naime, da su slojevi Matterhorna uzdignuti na sjeveroistoku, a nagnjeni se prema jugozapadnoj strani; kao ogromne ljestve pričinjala se Whymperu sjeveroistočna strana brda, a i vrijeme je stalnije nego na jugu. Michel Croz, vodič na glasu, iz Chamonix-a, zatim vodič B'ner i Almer iz Berner-Oberlanda, te grbavi Luc Meynet, kao nosač, prate Whympera na njegovom sedmom pokušaju, kojega je poduzeo s istočne strane. Penju se najprije uskim žlijebom, koji se pruža prema Furggen-grebenu. Nijesu došli daleko, jer kamene lavine koje su neprestano grmjele niz žlijeb, skoro ih ubiše. »Nemoguće je!«, gororili su vodiči, »pokušajte se uspeti na brdo koje se dade osvojiti!« Tako je i sedmi pokušaj svršio s neuspjehom, no Whymper se nije smatrao pobijedenim. Potraži Carrela koji pristane da ga prati kod uspona sa švajcarske strane, iz Zermatta. Utvrđiše dan 11. VII. ako bude povoljno vrijeme. Jutro 11. VII. osvane tmurno i maglovito, spremala se kiša. Carrel se prema tome smatrao riješenim svake obaveze. Umjesto da potraži Whympera i upita ne bi li ipak pokušali uspon, stavi se na čelo talijanske ekspedicije, koju su Sella i Giordano već davno spremali i pomno tajili pred Whymperom!

Carrel je smatrao od svoje najranije mladosti Matterhorn kao nekom svojnjom i svaki pokušaj uspona sa strane tuđinaca činio mu se povredom posjeda. Mišljaše, da je kao najsmjeliji domaći sin, rođen na podnožju Matterhorna, prvenstveno odabran da prvi stupi na njegov vrh, a bio je uvjeren, da je uspon moguć samo sa jugozapadom, t. j. sa talijanske strane. Ovo duševno raspoloženje donekle ispričava njegov neispravni stav prema Whymperu, makar su talijanski alpinisti, napose Giordano i Rey nastojali prikazati držanje Carrella ispravnim i daleko od svake prijevare. Kako je gorak morao biti za Carrella onaj čas, kada je video da ga je tuđinac ipak pretekao.

Ali i pobeda Whympera zamračena je tragikom. Razočaran, uzrujan i ljut, što će nakon tolikih uzaludnih pokušaja biti pretečen, započinje Whymper borbu iz koje želi pod svaku cijenu izaći pobjednikom. Prva karika u kobnom redosljedu dogadaja je susret s mlađim Englezom Francisom Douglasom, koji

© Dr. M. Plotnikov

Matterhorn s istočne strane

Whymperu nuđa svoje vodiće, budući da ovaj u selu Valtournanche nije mogao naći ni jednog vodiča, jer su svi bili zauzeti talijanskom ekspedicijom. U Zermattu se Whymper ponovno susreće sa svojim starim vodičem Michelom Crozom. On je sada u službi Engleza Hudsona i Hadowa, a začudo je pripravan za uspon na Matterhorn. Whymper pak, samo da dobije za uspon Michela Croza, složi se na brzu ruku s trojicom njemu posve nepoznatih ljudi: sa Douglasom, Hudsonom i Hadowom, da s njima zajedno izvede njihov prvi, a svoj osmi pokušaj opasnog i teškog uspona na Matterhorn. Osim Croza služio je kao drugi vodič stari Petar Taugwalder, a kao nosač njegov sin Petar, obojica iz Zermatta. 13. VII. osvane predivno jutro. Nebo bijaše čisto bez oblačka. Prvi dan stigoše do početka švajcarskog grebena, koji započinje malenim šiljkom t. zv. Hörnli, gdje su noćili. Dovde put nije bio težak, a mjesto koja se čine sa Riffela i Furggen-ledenjaka da su nepristupačna, u istinu bijaju lagana i neopasna. Slijedećeg jutra još za sumraka nastaviše put, koji im se pričinjava poput orijaških ljestava. Bez znatnih poteškoća stigoše oko 2 sata na vrh Matterhorna. Duševna napetost, hoće li preteći Talijane, popusti kad su ove ugledali duboko ispod sebe kod t. zv. La Cravatte. Whymper i Croz u prvoj navali sreće zbog konačne pobjede, viču, bacaju kamenje, samo da bi ih Talijani čuli i primjetili. Carrel opazivši Engleze na vrhu (prepoznao je Whympera po bijelim hlačama), tako je iznenaden, a onda duševno slomljen, da glavom bez obzira okrene natrag a ekspedicija za njim. Ipak nagovaranjem Giordana odluče se Carrel i njegov drug Gorret za ponovni uspon, i dva dana kasnije primjećuje Giordano dalekozorom talijansku stavu na zapadnom, t. j. talijanskom vrhu Matterhorna, koji je napokon svladan sa dviju strana, s juga i sjevera.

Međutim Whymper i njegovi drugovi ostadoše 1 sat na vrhu. U bistrom, posve mirnom zraku (koji je obično preteča lošeg vremena) vide se gorski lanci, u kojima se ističu glavni vrhovi Alpa: Dênt-Blanche, Weisshorn, Monte Rosa. Na sjeveru su brda Berner-Oberlanda sa Finsteraarhornom, na jugu se prostire velika talijanska nizina, a na zapadu obrazuju se na čistome nebu u sunčanom sjaju Grajske i Kotijske Alpe, te veličanstveni Mont-Blanc. Whymper se sjeti Carrella: »Trebalo bi da on sada stoji kraj njega, on, koji nije nikada sumnjavao o konačnoj pobjedi, ali je radi jedne pogreške promašio svoj životni cilj!« »A zastava, gdje nam je zastava«, pita mladi Douglas — »Evo je!« odgovori Croz i svuće svoju tamnu gornju košulju objesivši je na štap. Whymper otkine s vrha kamen, koji je za čudo imao točan oblik Matterhorna. Polagano se spremaju na odlazak. Kod povratka idu ovim redom: Croz prvi, a za njim se redaju Hadow, Hudson, Douglas, stari Peter, Whymper, a kao posljednji mladi Petar Taugwalder. Whymper je predložio, da se na opasnim mjestima pričvrsti uže na klisure, međutim taj prijedlog nije izvršen, a i užeta kojima su bili povezani, nisu bila propisno napeta, osim užeta među Whymperom i Taugwalderom. Silazili su polagano s najvećom oprezošću.

Nešto poslije tri sata popodne doleti jedan momak k Seileru, vlasniku svratišta »Mote Rosa« u Zermattu, govoreći bez daha, da je primjetio lavinu, kako pada s vrha Matterhorna na njegov ledenjak. »Ne govori besmislice« naljuti se Seiler. Pa ipak je momak bio u pravu, video je zaista lavinu, ali lavinu ljudskih tjelesa.

Evo što se je zapravo dogodilo: Već na početku silaženja morao je Croz pomagati mladome Hadow-u pustivši cepin iz ruke. Kad je Hadow pao, povuće i Croza, koji se bez cepiņa nije mogao zadržati, a zbog slabo napetog užeta povukoše i Hudsona i Douglasa. Stari Peter bio bi možda sprječio katastrofu, jer je stajao na sigurnom mjestu, da uže među njim i Douglasom nije puklo. Whymper kasnije zaprepašten ustanavljuje, da je baš ovo uže bilo najslabije. Whymper i oba Petra spasilo je pravilno napeto uže. »Kad je uže bilo jednom prekinuto, nije se našim drugovima više moglo pomoći«, kaže Whymper u svojem izvještaju o nesreći. »Vidjeli smo ih još nekoliko sekunda, kako strelovitom brzinom kližu poledice tražeći rukama potporanj, a onda su nam nestali s vida, padačući od klisure do klisure dok se ne zaustaviše na ledenjaku Matterhorna. Tako su umrli naši nesretni drugovi.«

Pomanjkanje opreza, prenagla priprema za jednim ciljem: samo da se pretekne suparnik, sve je to uzrokovalo katastrofu, pretvorivši tako pobedu u nesreću. U toku događaja kao da nam se očituje strogost antičke tragedije,

u kojoj se ljudska slabost sukobljuje sa neumoljivim usudom. Usud je ovdje Matterhorn, na kojemu se lomi ljudska smjelost i snaga.

Silazak ostale trojice bijaše mučan. Kako su ova Taugwaldera bili potpuno živčano slomljeni, mišlaše Whymper svakog časa, da mu je kucnuo posljednji. Oko 6 sati na večer dospeše na put, koji je vodio u Zermatt, te su bili izvan svake opasnosti. Baš na ovom mjestu doživjeli su zračni fenomen, koji u onome času djelovaše potresno. Iznad Lys-grebena visoko u zraku, blijeda, gotovo bez boje, nečujno se pojavila veličanstvena duga, koja im se je pričinjala kao neki vjesnik iz drugoga svijeta.

Ostaci mladoga Douglasa nijesu se nikada našli, dok su ostala trojica nađena na ledenjaku, te uz velike poteškoće preneseni u Zermatt na ukop. Whymper se je morao opravdati pred sudom, a stari Peter je bio osumnjičen da je uže prerezao; međutim bio je riješen, no kao vodič više nije mogao služiti, jer je bio duševno poremećen.

Osvajanjem Matterhorna prestaje njegovo romantično doba. Pao je tajanstven veo kojim je bio tako dugo obavijen. God. 1868. traversira Matterhorn Tyndall. Uspinje se iz Breuila, a silazi u Zermatt. God. 1870. svladavaju Matterhorn preko strahovitih provalja Zmutt-grebena alpinisti Penhall i Mummery, a godinu dana kasnije uspinje se Mummery na vrh preko Furggen-grebena. Matterhorn prestaje biti »terra incognita«. Danas je Matterhorn dobro osiguran, sa izvrsno izgrađenim putovima, pristupačan širim alpinističkim krugovima. Dr. Kugy označuje Matterhorn kao ozbiljno i teško brdo, uspoređuje ga sa lavom u okovima; kako se taj lav na časove riješava svojih okova, onda bije naokolo bilo olujom, bilo usovima, tako da drhću ljudi i životinje.

Završujem riječima Whympera: »Imao sam radosti tako goleme, da ih ne mogu opisivati; tuge i žalosti, tako teške, da se ne usuđujem o njima govoriti: idite na brda, ali znajte, da odvažnost i smjelost bez opreza ništa ne vrijedi. Ne prenaglite se, pazite na svaki korak, a na početku mislite uvijek, kakav će biti svršetak!«

Knjige i časopisi

PRIROČNIK ZA PLANINCE od dra A. Brileja izdala je Državna založba Slovenije. Ovaj priručnik predstavlja kratak vodič po planinama Slovenije, sa zbirkom pravila, uputstava i raznih podataka za planinare. Veoma je bogato i ukusno opremljen sa 31 kartom i 70 crteža planinarskih domova, kuća i skloništa.

PLANINARSKI KALENDAR za godinu 1951. izdala je Komisija za propagandu Planinarskog saveza Hrvatske. Kalendar je opremljen lijepim slikama iz raznih područja naših planina i sadrži zanimljiva kratka uputstva i podatke potrebne svakom planinaru. Sadržaj mu je slijedeći: Planinarstvo, Mjesečeve mijene, Izlazak i zalazak sunca, Planine u N. R. Hrvatskoj podijeljene po sustavima, Važniji planinski vrhovi preko 1000 m visine u N. R. Hrvatskoj, Najviši planinski vrhovi u FNR Jugoslaviji, Najviši planinski vrhovi u FNRJ po Narodnim republikama, Najviši planinski vrhovi u Evropi, Najviši planinski vrhovi na zemlji (preko 8000 m), Najviši planinski vrhovi na zemlji (po kontinentima), Važnije mjere i podaci, Alpinizam, Nešto o vremenu sa uputama, O zaštiti prirode, Oprema planinara (Opreme za izlete od 1—2 dana, nadopuna za dulji boravak u planinama, nadopuna za penjačke i visoko-alpske uspone, nadopuna za zimske izlete i uspone na skijama, nadopuna prema ličnom izboru), Orientacija u planini, Planinarska signalizacija, Savjeti za prvu pomoć kod nezgoda u planini, Gorska služba spasavanja, Putna ljekarna, Planinarska organizacija u FNRJ, Planinarska štampa, Planinarski savez Hrvatske sa popisom društava i broja članstva, Planinarski objekti u N. R. Hrvatskoj.

Planinarski kalendar stoji Din 20.—, a može se dobiti u svim planinarskim društvima našega Saveza i u samom Planinarskom savezu Hrvatske — Zagreb, Gajeva 2a, polukat. Uplate za kalendar mogu se slati u korist računa Saveza broj 401-9333127.

Doček Nove godine 1951. na Svetoj Gori

Dvanaest reskih udaraca, izvedenih nožem po praznoj »provijant-dozi«, koji su odjeknuli u zamraćenoj blagovaonici planinarske kuće na Svetoj Gori, označilo je, da se Stara godina, naborana i pogrbljena, provukla kroz odskrinuta vrata i nestala zauvijek u snježnoj vijavici tamne noći, a ponovno upaljeno električno svjetlo i nasmijana lica izražavala su dobrodošlicu Novoj — 1951. godini.

Tog je časa ustao drug Magdalenić i u ime zagrebačkih planinara zaželio predsjedniku PD Zagorje, a preko njega svim slovenskim planinarima, mnogo uspjeha u 1951. godini.

Dva planinara — Slovenac i Hrvat — odlučno su si pogledali u oči i čvrsto stisnuli ruke, a u tom pogledu i u tom stisku osjetila se nepokolebljiva odluka, da će iduća godina biti još bogatija planinarskim uspjesima, da će se hrvatski i slovenski planinari još više zbližiti, sretajući se po slovenskim planinama.

Časkom mi je pred očima proletjelo mnogo milih uspomena na ostvarene izlete u prošloj godini. Sjetio sam se naše drage Medvednice i Samoborskog gorja, kuda smo se često navraćali, zatim slovenskih planina — od najmanjih, pitomih, obraslih bujnom vegetacijom, do onih najvećih, kamenih alpskih masiva tamo na sjeveru.

Sjetio sam se Kuma — sa lijepim vidicima i prekrasnog sunčanog dana, kojeg smo proveli sunčajući se na njegovim mekim livadama; Mrzlice — obavijene finom maglicom, gdje nas ni sitna kiša nije mogla omesti u našem raspoloženju; Pohorja — šetnje kroz njegove bogate crnogorične šume, stazama posutim češerima i iglicama. Sjetio sam se slovenskih velikana: Kamniških Alpa — Ojstrice, Planjave, Turske gore, Skute, Štruce, Grintavca — i Julijskih Alpa sa vječito namrgodenim Triglavom i predstražama: Cmirom, Rjavinom, Begunjskim i Vrbanovim vrhom. Svaki od ovih kamenih kolosa bio je u meni nebrojeno uspomena.

Završni izlet upriličili smo na Svetu Goru zbog udobnih prostorija u novom domu, da u krugu prijatelja-planinara uđemo u Novu godinu. Ovdje se našlo toga dana 35 članova PD Zagreb, 11 članova PD Grafičar i oko 30 slovenskih planinara iz Zagorja, Save i Trbovlja.

Kad su se na večer svi planinari skupili u blagovaonici, drug Magdalenić pozdravio je u prigodnom govoru slovenske planinare, ističući, da su hrvatski planinari u posljednjem danu ove godine došli među slovenske planinare i time dokazali svoju ljubav prema njima i njihovim planinama. Predsjednik PD Zagorje zahvalio se hrvatskim planinarnima na njihovom dolasku i istakao, da će oni uvijek biti rado viđeni gosti u njihovim planinama.

Iza toga održan je na improviziranoj pozornici program u kojem su Zagrepčani odsvirali i otpjevali nekoliko popularnih pjesama, na što je grupa slovenskih planinara skladno izvela splet svojih planinarskih napjeva. U takvoj zabavi vrijeme je letjelo i za čas dojurilo pola noći kad su ugašena svijetla u blagovaonici — — —

Zagor, koji je nastao prigodom sveopćeg čestitanja, trgao me je iz mojih uspomena. U sobi nastala je vревa, ljudi su se zaplitali jedni o druge htijući se u isto vrijeme rukovati sa svima, ali su zvuci plesnih melodija sa instrumenata uveli začas red u tu gomilu i razvio se ples koji je trajao sve do zore.

U osvit zore, kada se počeo radati prvi dan u Novoj godini, izašao sam napolje. Vrijeme se smirilo, oblaci su se raskidali, i na sjeverozapadu mogli su se vidjeti tamni obrisi Kamniških Alpa, gdje smo se lani, u kolovozu, pržili na Korošci, pod vrućim tracima alpskog sunca, da nas, dva dana kasnije, uhvatila snježna vijavica u kamenim stijenama Skute.

Po obližnjim brežuljcima caklio se bijeli snježni pokrov u fantastičnim bojama, kao da su se biseri rasuli po okolini.

I tako, završujući bilancu naših izleta u minuloj godini, uvidio sam, da su naši naporci bili bogato naplaćeni i da su neuporedivo maleni prema svim onim krasotama što nam ih je pružala priroda sa svojim kamenitim vrhovima, zelenim dolinama i bistrim gorskim potocima.

B. R.

PLANINARSKA KUĆA NA SNJEŽNIKU

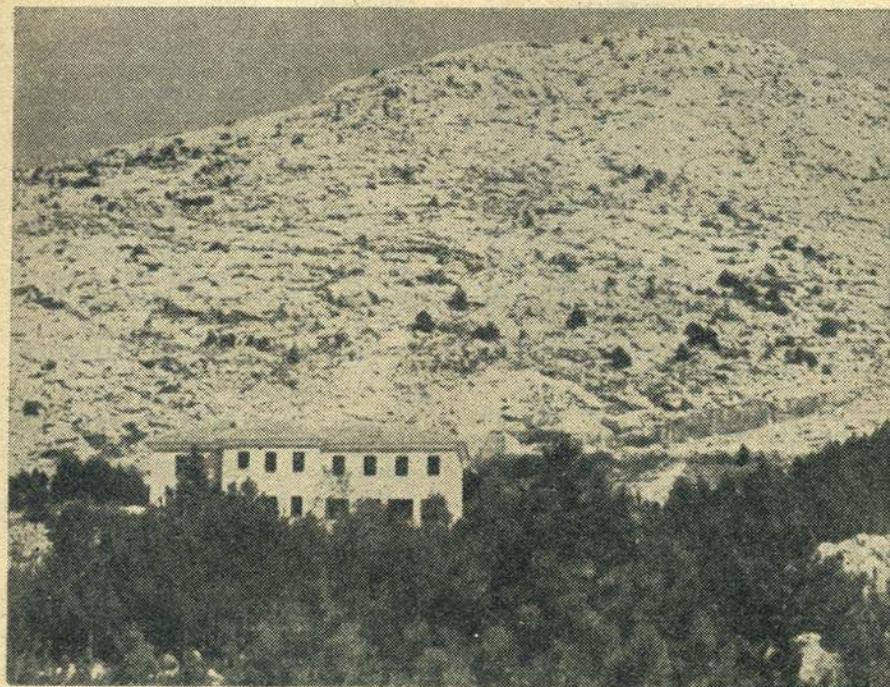
Planinari grada Rijeke započeli su još godine 1947. sa pripremnim radovima za gradnju planinarske kuće na Snježniku. Iste godine podigli su pod samim vrhom maleno sklonište veličine 5×3 m, po uzoru bivak-kućica u visokim planinama. Ovaj maleni bivak poslužio je kasnije kao uporište kod gradnje planinarske kuće, koja se počela građiti u svibnju 1948. i do jeseni već došla pod krov.

Najveće teškoće zadao je graditeljima transport materijala za sponutne objekte. Grada se djelomično prenosila na konjima, dok su veliki dio građevnog materijala prenijeli planinari i skijaši na vlastitim leđima. Pri tome je trebalo savladati cca 400 metara visinske razlike od Platka, koji je udaljen od gradilišta sat i pol hoda. Vrlo često se transport vršio po najvećoj buri i snijegu; gdjekada graditelji nisu raspolagali prevoznim sredstvom, te su morali mnogo puta umorni nakon napornoga rada pješačiti do Rijeke 5 sati.

Gradnja ovih objekata zahtjevala je od planinara i skijaša najveće zlaganje i požrtvovnost. Oni su na gradilištima dali preko 7000 dobrovoljnih radnih sati. Velike zasluge za izgradnju tih objekata imade ing. Topali, uz kojega su se osim ostalih članova društva osobito istakli drugovi Smoljan i Dvorski. Ovu akciju pomagala je i narodna vlast izdšnom pomoći u novcu i ostalom. Međutim radovi su bili prekinuti uslijed dalnjih teškoća, koje su se pojavile u godini 1950.

Sam položaj kuće je jedinstven, jer se ona nalazi svega 10 m ispod vrha Snježnika, sa prekrasnim vidicima na Juliske i Kamniške Alpe s jedne strane, a na Učku i Kvarnerski zaljev s druge strane. Ispod same kuće nalaze se upravo idealni skijaški tereni, koji su u ljetno gođišnje doba vrlo bogati bujnom vegetacijom, gdje je u velikom broju, osim ostalog bilja i alpskoga cvijeća, zastupan i runolist.

Ove godine će se pristupiti kočačnom dovršenju ove najljepše smještene planinarske kuće u našoj Republici.

PLANINARSKA KUĆA NA MOSORU

Planinari Splita uz vrlo veliku pomoć Glavnog odbora Saveza sindikata Hrvatske i Mjesnog sindikalnog vijeća grada Splita, pristupili su pred dvije godine obnovi u ratu uništene planinarske kuće na Ljuvaču, na Mosoru.

Da bi se moglo započeti radovima, pristupilo se najprije popravku ceste Žrnovnica—Sitno Gornje. Na inicijativu Planinarskog društva, ove su radeove izveli seljaci sela Sitno Gornje i Donje, dok su planinari osigurali kamion za prijevoz materijala i ostalo. U blizini gradilišta uređena je krečana iz koje se dobilo 175 kvintala kreča. Uprava poštanske garaže u Splitu pomogla je društvu prevoznim sredstvima za cijelokupni građevni materijal, dok su članovi dobrovoljno radili na ukrcavanju i pretvaranju građevnoga materijala. Mjesno sindikalno vijeće je u nekoliko navrata organiziralo dobrovoljne stručne radove na objektu, pri čemu su dali pomoć i planinari.

Za obnovu kuće osobito su zaslužni članovi P. D. Split Ante Margetić, Berti Perašić i Špiro Sinović, koji su se istakli kao dobri organizatori u toku gradnje.

Kuća je izgrađena iz kamena na jedan kat sa vodovodnom i električnom instalacijom. Predviđeno je oko 40 kreveta za noćenje. Kuća stoji na zaravanku na visini od 820 metara, odakle se pružaju divni vidici na more i otoke. Postoji više mogućnosti za uspon do kuće i to preko Zrinjana, Žrnovnice, Solina, Katlenice itd. sa pješačenjem od 5—8 sati. Isto su tako moguće raznovrsne šetnje i zanimive ture u više pravaca od kuće.

Danas kuća stoji pred završnim radovima, koji će biti gotovo tokom ove godine.

OTVORENJE PLANINARSKE KUĆE NA ORJENU

Dubrovački planinari svečano su otvorili dne 22. listopada 1950. godine planinarsku kuću na Vrbanji, na Orjenu. Vrbanja leži ispod planine Orjen (1896 m) na visini od 1007 m u šumovitoj okolini. Ovuda vodi cesta iz Dubrovnika, udaljenog 66 km, ili 2 sata vožnje autom, sve do vrha Orjena.

Kuća je opskrbljena sa svim potrebnim inventarom i sa 20 kreveta. Obnovi ove kuće pridonijeli su mnogo članovi planinarskog društva u Dubrovniku, koji su dali mnogo dobrotoljnih radnih sati, a osobito pojedini trudbenici Gradske stolarske radione i građevnoga poduzeća »Dubac« u Dubrovniku. Za obnovu kuće primljena je pripomoći od narodne vlasti u iznosu od 140.000 dinara.

Uz kuću društvo posjeduje i komad obradive zemlje i voćnjak. Društvo ima u dalnjem planu izgradnju pomoćnih objekata, koji će povećati udobnost kuće.

Otvorenje kuće na Vrbanji izazvalo je vrlo veliki interes ne samo među planinarima Dubrovnika, već i među planinarima NR Crne Gore i NR Bosne i Hercegovine, a također i među seljacima Vrbanje. Otvorenu kuću prisustvovali su predstavnici Planinarskoga saveza Crne Gore, članovi P. D. Hercegnovi (sa kojima društvo stalno surađuje), te predstavnici masovnih i političkih organizacija i narodne vlasti iz Dubrovnika, kao i brojni dubrovački planinari i domaći seljaci iz Vrbanje.

Važno je istaknuti, da je to prva planinarska kuća u blizini dubrovačkog primorja, koja će omogućiti planinarima iz svih dijelova zemlje

da se temeljiti upoznaju sa ljepotama Orjena. Osobito je velik značaj ove kuće za skijaški šport, budući da su snježne i klimatske prilike, kao i tereni za skijanje vanredno povoljni, te je skijanje moguće čak i u mjesecu svibnju. Ako uzmemo u obzir, da je u mjesecu svibnju u Dubrovniku već sezona kupanja u punom jeku, onda će svatko poželiti, da nakon nepuna 2 sata vožnje autobusom uđe u zimsku sezonu sa skijama na nogama. Zato je planinarska kuća na Vrbanji vrlo značajan i važan planinarski objekat.

P. D. ZAGREB OSNOVALO OMLADINSKU SEKCIJU

Na inicijativu planinarskih grupa zagrebačkih srednjih škola osnovana je 21. XII. 1950. Omladinska sekcija P. D. Z-a.

Sekcija okuplja dake srednjih i stručnih škola, te radničku i svu ostalu omladinu upisanu u P. D. Z., u cilju da svojim članovima dade stručan i pravilan planinarski odgoj. U tom njenom nastojanju pomažu joj iskusni planinari stručnih sekcija P. D. Z-a svojim predavanjima i filmovima.

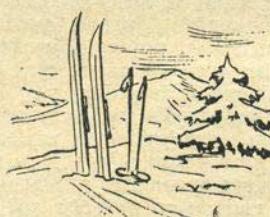
Takvim odgojem omladine dobit će P. D. Z. nove kadrove alpinista, vodiča, špiljara, skijaša i članova markacione sekcije.

Sekciju vodi prof. Ante Pintarić, te omladinci, dosadašnji grupni povjerenici po školama: Joža Hesky, Vlado Matz, Dražen Zupanc, Stanko Kempni, Sead Muftić, Vlado Turk, Branko Plavšić i Bosiljka Podgajski.

U planu rada sekcije nalaze se, pored redovitih sekcijskih izleta, Partizanski marševi, logorovanja, tečajevi i radovi na obnovi i izgradnji planinarskih objekata.

Sastanci sekcije održavaju se svakog utorka.

V. M.

OSNOVANO JE PLANINARSKO DRUŠTVO U OPATIJI

Dne 11. prosinca 1950. godine održana je osnivačka skupština Planinarskog društva u Opatiji. Za ovu skupštinu vladao je veliki interes osobito među omladinom, koja se aktivno bavi planinarenjem i skijanjem. U upravni odbor društva su izabrani iksusni planinari i omladina koja voli planinarstvo. Na skupštini su bili između ostalih zaključaka doneseni i zaključci, da se obnovi planinarska kuća na Planiku u blizini Učke. Narodna vlast grada Opatije, imajući u vidu važnost i značaj planinarstva, odlučila je prigodom osnivanja Planinarskoga društva, da se potpuno uređena kuća predala na upravu i korištenje P. D. Opatiji.

Budući, da za izlete na Učku vlađa među planinarama iz svih krajeva zemlje veliki interes, novo osnovano društvo odlučilo je da posveti najveću pažnju planinarskim objektima i uređenju putova na Učki i Planiku.

AKTIVNOST NOVOG PLANINARSKOG DRUŠTVA »GRIČ« U ZAGREBU

Planinarsko društvo »Grič« (članova zagrebačkih trgovaca poduzeća), osnovano prošle godine, polučuje već izvjesne uspjehe u svom početnom radu.

Mjeseca siječnja t. g. priredilo je društvo tri skupna izleta u Samoborsko gorje: 7. I. obišlo je šest učesnika pod vodstvom druga Šoštarića Oštrelj, Preseku i Prekrizje, 14. I. sedam izletnika sa vodičem drugom Šafarom bilo je na Oštrelju, dok je treća izletnička grupa od 34 člana na dan 21. I. sa vodom drugom Šoštarićem obišla Palačnik (429 m) — Vel. Dol (562 m) — Dom »Janka Gredelja« PDŽ (621 m) — Oštrelj (753 m) vrativši se preko Ruda u Samobor. Na tom izletu bilo je učesnika iz slijedećih trgovaca poduzeća: Na-Ma 14; Zanap 15; Grmoščica 4; »Slavonija« 1. U Vel. Dolu pregleđao je ostatke nekadanje ski-kuće prisutni stručnjak-gradičelj, zbog eventualne obnove objekta. Ova je izletnička grupa uz harmoniku i pjesmu i u odličnom drugarskom i vredrom planinarskom raspoloženju, is-

kićena cvjetom kukurijeka, toga dana prevaila 25 km.

Daljnjam planiranim izletima, nastupom pogodnijih vremenskih prilika, nedovjedno će se priključiti još veći broj naših začlanjenih »trgovaca«, dok će se naskoro prirediti i zajednički izlet sa »željezničarima« te tako ostvariti još intenzivniji rad koliko u samom društvu, toliko i u poželjnoj — što užoj — suradnji sa ostalim planinarskim društvima.

R. K.

KAKO RADI »VELEBIT«

Koncem siječnja ove godine narušila se godina dana rada P. D. Sveučilišta »Velebit« u Zagrebu, koje je kroz to kratko vrijeme okupilo oko sebe velike mase studenata sa svih zagrebačkih fakulteta. Društvo danas broji oko 2700 članova i po masovnosti se ubraja među najveća društva u državi (veća su P. D. Zagreb i P. D. Ljubljana). Od male grupice studenata inicijatora izrasla je ova velika organizacija, zahvaljujući koliko velikom interesu studenata za planinarstvo, toliko i ličnom prilaženju i predobivanju te požrtvovnom radu inicijatora, koji su još i danas, kao članovi U. O. jezgra društva (Mihelčić, Jerlagić, Stojić, Čapek, Poljak, Pordan).

Možda bi bilo korisno spomenuti upotrebljene metode rada, koje bi mogle koristiti uspješnom razvoju drugih društava. Upravni odbor sa staje se svakog tjedna, a broji 15 članova, među kojima nema »počasnih članova«, jer se takvi odmah smjenjuju i koptiraju bolji na njihovo mjesto. Na fakultetima i odsjecima postaje referenti za vezu sa članstvom, koji pripremaju teren za osnivanje samostalnih P. D. Odmah nakon osnutka organiziran je deset-dnevni planinarski tečaj po srpskim i makedonskim planinama, radi sticanja mladog planinarskog kadra. Najveću važnost polagalo se na masovne izlete, kao na najvažniji način propagande. Na izletima nije rijedak broj od 100 studenata, a na jednom izletu u Sloveniju postignut je rekordan broj od 700 učesnika. Za ljetnih ferija organizirano je 12 velikih logorovanja, dobro opremljenih i opskrblijenih hranom od N. F. Zagreba. Tri stotine studenata i studentica razmiljilo se po Jugoslaviji

i prošlo čitavu državu od Triglava do grčke granice, obilazeći sa šatorima najljepše predjele, prošavši među ostalim Šar-planinu, Perister, Prokletije, Durmitor i Lovćen, odmarajući se na plažama Ohridskog, Plavskog, Crnog, Plitvičkih, Bohinjskog, Boračkog, Mljetskog jezera i Jadran. Nisu to bila obična logorovanja, nego nešto novoga za naše planinare, po obujmu i po formi. Bio je to uspјeli pokušaj za stvaranje novog tipa »pokretnih ljetovanja«, kojima je bila svrha ne samo fizički i psihički odmor nakon učenja, nego i svestrano upoznavanje naših republika i njezinih stanovnika, zatim privikavanje na grublji način života u borbi sa prirodnim elementima, daleko od komfora civilizacije, a u stalnom pokretu. Kod toga se spontano razvijao smisao za kolektiv i osjećaj pravog drugarstva, a uz to je stečeno veliko planinarsko i organizaciono iskustvo, dok je društvo dobilo mnogo novih sila zagrijanih za planinarski rad, sa osnovnim planinarskim znanjem o orientaciji, postavljanju logora, vođenju izleta i t. d.

Počele su nicati i razne sekcije: Visokogorska, Markaciona, Izletnička, Skijaška, pa zatim i Alpinistički odsjek, koji je oko sebe sakupio gotovo 50 mlađih poletenih početnika, a svojim dosadašnjim radom i alpinističkim početničkim tečajevima zacijelo će mnogo pridonijeti alpinizmu u Hrvatskoj. Postoji i inicijativna skupina za osnivanje Istraživačke sekcije, čija svrha u mnogom odgovara mentalitetu i zdravoj ambiciji studenata raznih struka. Polje rada je široko, jer kod nas ima još dosta nedovoljno istraženih terena, ili barem planinarima nepoznatih krajeva, stijena, špilja pa i planina (na pr. planine Crne Gore, Kosmeta, Prokletije).

Pronađeni su lokali za društvene prostorije i magazin. U Radićevoj ul. 23 uređuje se svakodnevno od

13—15 sati i u to vrijeme vrvi kao u košnici. Nabavljen je i inventar: stolci, pišači stroj, telefon, kino-projektor, šatori, lonci i t. d. No treba spomenuti i negativne pojave u dosadašnjem radu. Neprikalnost neuglednih prostorija, u kojima je nemoguće održavati masovne sastanke, zatim slaba planinarska oprema i finansijsko stanje članova-studenata (suha hrana za izletel), nedovoljna propaganda, naročito oglašivanje po fakultetima, slabo vođenje statistike, a počinju se postepeno javljati i simptomi glomaznosti društva.

Ipak, kao najuspješnije i najmasovnije društvo na Zagrebačkom sveučilištu, postao je »Velebit« primjer ostalim fiskulturnicima, pa su doskora po uzoru na planinare počeli osnivati svoje studentske klubove i skijaši, boksači i t. d. Uspješan napredak »Velebita« od naročite je važnosti za općeniti razvoj hrvatskog planinarstva, jer će njegovi članovi-studenti, naši budući intelektualci, moći danas-sutra ideološki i učinkovitim djelovati u planinarskom smislu na svoju okolinu, gdje god se budu nalazili. O tome bi trebao što više voditi računa Planinarski savez Hrvatske.

Dosadašnjih milijun proputovanih kilometara, nekoliko stotina dvije hiljadama tarskih vrhova, skoro 3000 članova, to su impozantne cifre, a rezultat su dobrih i elastičnih formi rada, mnogostranosti djelovanja i čvrste drugarske povezanosti među članstvom. To su osobine kojima se rijetko koje društvo može pohvaliti već u prvoj godini svoga rada. Društvo je materijalno potpomognuto od Sveučilišnog odbora Fisaha, N. F. Zagreba, a očekuje se podrška i od J. A. radi važnosti društvenih ciljeva za vanarmijsko obrazovanje. Stoga su perspektive za slijedeću godinu vrlo dobre, u koliko se bude nastavilo istim elanom kao do sada.

Z. P.

